

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií



Diplomová práce

Hospodářské cykly a jejich vývoj

Renáta Porazilová

© 2013 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra ekonomických teorií

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Porazilová Renáta

Veřejná správa a regionální rozvoj nav.- Klatovy

Název práce

Hospodářské cykly a jejich průběh

Anglický název

Economic cycle and its development

Cíle práce

Cílem diplomové práce je deskripce hospodářských cyklů, analýza hospodářského vývoje posouzením vývoje hrubého domácího produktu, kde budou porovnávány hodnoty míry růstu HDP za časové období 2005 – 2011. Následně bude provedena komparace výsledků analýzy hospodářského vývoje s průběhem vybraného hospodářského cyklu a predikce hospodářského vývoje. Dále bude pomocí komparace posouzen vývoj míry inflace, která má přímou souvislost s výkonností ekonomiky, za stejné časové období.

Metodika

Při zpracování diplomové práce bude čerpáno z odborné literatury, odborných článků a internetových zdrojů. Data budou získávána z databáze Českého statistického úřadu a Eurostatu. K dosažení stanoveného cíle bude použito teoretických kognitivních metod, a to analýzy, deskripce, syntézy a komparace hrubého domácího produktu a dalších ukazatelů hospodářského vývoje.

Harmonogram zpracování

1. etapa - červen 2012 - vypracování teoretické části - 1. zápočet
2. etapa - leden 2013 - vypracování analytické části - 2. zápočet
3. etapa březen 2013 - dokončení práce - 3. zápočet

Rozsah textové části

50 - 70 stran

Klíčová slova

Vývoj ekonomiky, hospodářský cyklus, hrubý domácí produkt, potenciální produkt, ekonomický růst, investice, krize, recese, expanze

Doporučené zdroje informací

BERAN, T. ... et al.: Úloha inovací v hospodářském cyklu, sborník z mezinárodní konference 2010, Praha: Vysoká škola manažerské informatiky a ekonomiky, 2010. 296 s. ISBN 978-80-86847-48-1

BRČÁK, J., SEKERKA, B.: Makroekonomie, 1. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 292 s. ISBN 978-80-7380-245-5

CZESANÝ, S.: Hospodářský cyklus: teorie, monitorování, analýza, prognóza, 1. vyd., Praha: LINDE, 2006. 199 s. ISBN 80-7201-576-1

HOLMAN, R. a kol.: Dějiny ekonomického myšlení, 3. vyd., Praha: C. H. Beck, 2005. 539 s. ISBN 80-7179-380-9

SAMUELSON, P. A.: Ekonomie, 1. vyd., Praha: NS Svoboda, 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3

SIRŮČEK, P.: Hospodářské dějiny a ekonomické teorie, 1. vyd., Slaný: MELANDRIUM, 2007. 511 s. ISBN 978-80-86175-53-9

Vedoucí práce

Brčák Josef, doc. Ing., CSc.

Termín odevzdání

březen 2013


doc. Ing. Josef Brčák, CSc.

Vedoucí katedry




prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.

Děkan fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Hospodářské cykly a jejich vývoj" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 22. března 2013

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. Josefu Brčákovi, CSc. za poskytnuté materiály, cenné rady a odbornou pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Hospodářské cykly a jejich vývoj

Economic cycle and its development

Souhrn

Tato diplomová práce je zaměřena na hospodářské cykly a jejich vývoj. Teoretická část je věnována deskripci makroekonomických ukazatelů a teorii hospodářských cyklů. Tyto jsou popsány z hlediska různých pohledů na jejich vznik a délku trvání jednotlivých vln a fází jejich vývoje. Následně jsou popsány dvě velké krize 20. století, Velká deprese a Americká hypoteční krize, v souvislosti s teoriemi některých ekonomů. Dále jsou uvedeny a vysvětleny typy hospodářské politiky, fiskální a monetární, s uvedením jejich nástrojů a způsobů jejich využití. V kapitole „Výsledky práce“ jsou komparovány a analyzovány makroekonomické ukazatele, a to tempo růstu HDP, HDP na obyvatele v PPS, míra nezaměstnanosti a inflace, u vybraných evropských států z hlediska hospodářských cyklů. Na konci této kapitoly je popsán předpokládaný vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů České republiky.

Summary

This diploma work is aimed at economic cycles and their development. The theoretical part is devoted to description of macromolecular indicators and to theory of economic cycles. They are described from different points of view on their inception and duration of individual waves and phases of their development. Then two big crises of the 20th century are described, Great depression and American Mortgage crisis, in relation to theories of some economists. Then types of economic policies, fiscal and monetary, are introduced and described, and their tools and ways of use are named. In chapter "Results of the work", macroeconomic indicators, namely pace of GDP growth, GDP per head, unemployment rate and inflation in some European states from point of view of economic cycles are compared and analyzed. Anticipated development of chosen macroeconomic indicators in the Czech Republic is described at the end of the chapter.

Klíčová slova: hospodářský cyklus, hrubý domácí produkt, potenciální produkt, ekonomický růst, investice, krize, recese, expanze

Keywords: economic cycle, Gross Domestic Product, potential product, economic growth, investment, crisis, recession, expansion

Obsah:

1. Úvod	10
2. Cíl práce a metodika	12
3. Teoretická východiska	14
3.1 Makroekonomické ukazatele	14
3.2 Hospodářský cyklus a jeho příčiny	17
3.2.1 Teorie peněz a hospodářského cyklu	20
3.2.2 Inovační teorie	21
3.2.3 Teorie reálného hospodářského cyklu.....	22
3.2.4 Keynesiánské teorie	23
3.2.5 Politický hospodářský cyklus	23
3.3 Typy hospodářských cyklů	24
3.4 Fáze hospodářských cyklů	26
3.5 Okunův zákon	28
3.6 Velká deprese	29
3.7 Americká hypoteční krize	32
3.8 Stabilizační politika	37
3.8.1 Stabilizační politika	37
3.8.2 Měnová politika	38
3.8.3 Fiskální politika	39
4. Výsledky práce	42
4.1 Tempo růstu HDP	44
4.1.1 Tempo růstu HDP - Česká republika	44
4.1.2 Tempo růstu HDP - vybrané země.....	47
4.2 HDP na obyvatele v PPS.....	50
4.2.1 HDP na obyvatele v PPS – Česká republika.....	50
4.2.2 HDP na obyvatele v PPS – vybrané země	53

4.3 Vývoj nezaměstnanosti	56
4.3.1 Vývoj nezaměstnanosti – Česká republika	57
4.3.1 Vývoj nezaměstnanosti - vybrané země.....	59
4.4 Vývoj inflace	65
4.5 Predikce	69
5. Závěr	73
6. Seznam použitých zdrojů	76
7. Seznam obrázků, tabulek a grafů.....	79

1. Úvod

S ekonomikou se člověk setkával odnepaměti, protože byl nucen hospodařit s prostředky, které měl k dispozici. Postupně vznikl výměnný obchod následován obchodem za použití různých platidel (od slova plátno, ale byly využívány i jiné např. zrnka svatojánského chleba) až k používání mincí z drahých kovů.

Na drahých kovech byla založena první z ekonomických teorií – merkantilismus (16. a 17. st.), který drahé kovy považoval za klíč k bohatství státu a kladl důraz na kladnou obchodní bilanci.

V 18. st. se začal prosazovat ve Francii fyziokratismus, jehož myšlenkou bylo, že zdroj bohatství spočívá v zemědělské výrobě. Na něj navazuje Adam Smith se svým dílem „Bohatství národů“. Je jedním z představitelů klasické politické ekonomie, která se rozvíjí v období průmyslové revoluce, prosazuje myšlenku „neviditelné ruky trhu“, tedy toho, že trh by měl sám řídit rovnováhu mezi zájmy společnosti a jednotlivce a stát by neměl do této situace zasahovat.

Ve 20. a 30. letech 19. století se začaly projevovat první velké výkyvy v ekonomice v USA a ve Velké Británii vznikající v souvislosti se zmiňovanou průmyslovou revolucí a možností vyrábět velké množství produktů. Těmito událostmi se začala projevovat cyklická oscilace vývoje ekonomiky okolo určitého trendu.

Další z významných hospodářských krizí začala v roce 1873 a trvala tři roky. Původ měla v Německu, kde došlo ke zvýšení množství peněz v ekonomice obdrženými francouzskými reparacemi. V Německu bylo zakládáno velké množství akciových společností. 9. května 1873 (pátek) došlo ke zhroucení burzy a spolu s právě probíhající americkou železniční krizí postihla všechny průmyslově vyspělé země a tím také i jejich kolonie. Zaniklo velké množství malých i velkých podniků, začaly vznikat velké podniky s monopolním postavením.

V ekonomické teorii projevy hospodářské krize zaznamenal J. A. Hobson v knize „Imperialismus“. Na následující hospodářskou krizi (počátek v roce 1929) reagoval ve svém díle „Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz“ John Maynard Keynes.

V současné době stojí proti sobě dvě ekonomické teorie. První z nich vychází z myšlenek Keynese, který předpokládal, že k cyklickému kolísání dochází z důvodu neustálé nestability hospodářského vývoje a pro obnovu rovnováhy a plného využívání zdrojů jsou nutné státní zásahy do ekonomiky prostřednictvím státního rozpočtu a peněžní a úvěrové soustavy. Druhou představují neokonzervativci, kteří kladou důraz na samoregulační tržní mechanismy a postupné odstraňování některých nástrojů přímého zasahování do ekonomiky.¹

Všichni představitelé, kteří se věnovali výkyvům v ekonomice, se snažili jevy s tím spojené popsat a využít je k tomu, aby bylo možné krizovým situacím předcházet, nebo je zmírňovat.

¹ ŠRÉDL, K. *Mezinárodní ekonomie: (vybrané texty a příklady)*, s. 14

2. Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce je deskripce hospodářských cyklů, analýza hospodářského vývoje posouzením vývoje hrubého domácího produktu, kde budou porovnávány hodnoty míry růstu HDP za časové období 1995 – 2011. Následně bude provedena komparace výsledků analýzy hospodářského vývoje s průběhem vybraného hospodářského cyklu a predikce hospodářského vývoje. Dále bude pomocí komparace posouzen vývoj míry inflace, která má přímou souvislost s výkonností ekonomiky.

Teoretická část bude věnována makroekonomickým ukazatelům obecně, příčinám, typům a fázím hospodářského cyklu. Budou přiblíženy události předcházející Velké hospodářské krizi a krizi probíhající v současné době, a to včetně příčin vedoucích k těmto jevům. Dále budou popsány možnosti hospodářské politiky k ovlivnění výkyvů v ekonomice.

Hospodářská krize probíhající v současné době dává možnost posoudit a sledovat vývoj ekonomiky a její změny. V praktické části práce budou komparována data vztahující se k tempu růstu HDP v období 1995-2011, výše HDP na obyvatele v PPS (standard kupní síly) v období 1995-2011, míry nezaměstnanosti od roku 1998 do roku 2011 a inflaci od roku 1997 do roku 2011. Všechny výše zmiňované ukazatele znázorňují obraz ekonomiky daného státu. Ke zjištění postavení hospodářství České republiky bude provedeno srovnání s vybranými evropskými státy, a to Německem, Rakouskem a Slovenskem. Toto porovnání bude důležité pro zjištění, ve které fázi hospodářského cyklu se ekonomika nachází a pro jeho deskripci ve zvoleném období.

Pro komparaci byly zvoleny země, které mají historicky blízko k našemu státu. Spřízněnost je zaznamenávána již od dob Velkomoravské říše (9. st.), která zahrnovala území těchto států, nebo jejich části. Postupně tyto státy patřily pod různé politické celky (Svatá říše římská, Rakousko-Uhersko). Velký význam pro ekonomickou afinitu má tedy nejen společný historický vývoj, ale i sousedství těchto států.

Také budou zhodnoceny různé aspekty ovlivňující vývoj ekonomiky a bude komentována predikce vybraných ekonomických institucí.

Při zpracování diplomové práce bude čerpáno z odborné literatury, odborných článků a internetových zdrojů. Data budou získávána z databáze Českého statistického úřadu a Eurostatu a komparována pomocí časových řad. K dosažení stanoveného cíle bude použito teoretických kognitivních metod, a to analýzy, deskripce, syntézy a komparace hrubého domácího produktu a dalších ukazatelů hospodářského vývoje.

3. Teoretická východiska

3.1 Makroekonomické ukazatele

Pro vývoj ekonomiky jsou typické hospodářské cykly, tedy střídání období hospodářského růstu (expanze) a hospodářského poklesu (kontrakce).²

Výkonnost ekonomiky se měří pomocí makroekonomických ukazatelů. Mezi ně patří hrubý domácí produkt a čistý domácí produkt.

Hrubý domácí produkt (HDP, Gross Domestic Product – GDP) měří objem finální produkce, který byl vytvořen za určité období výrobními faktory, které působily na území státu, bez ohledu na to, kdo je jejich vlastníkem. Časovým obdobím bývá obvykle jeden rok.³

Hrubý domácí produkt může být určen třemi způsoby:

- a) produkční metodou;
- b) výdajovou metodou;
- c) důchodovou metodou.

Ad a)

Produkční metodou se HDP počítá jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých institucionálních sektorů nebo odvětví a čistých daní na produkty (které nejsou rozvrženy do sektorů a odvětví). Hrubá přidaná hodnota je rozdílem mezi produkcí a mezispotřebou. Vzhledem k tomu, že produkce se oceňuje v základních cenách a užití v kupních cenách, je strana zdrojů za národní hospodářství dále doplněna o daně, snížené o dotace na výrobky.

$$HDP = \text{produkce} - \text{mezispotřeba} + \text{daně z produktů} - \text{dotace na výrobky}$$

² BRČÁK J., SEKERKA B. *Makroekonomie*, s. 277

³ Tamtéž, s. 17

Ad b)

Výdajovou metodou se HDP počítá jako součet konečného užití výrobků a služeb rezidentskými jednotkami (skutečná konečná spotřeba a tvorba hrubého kapitálu) a salda vývozu a dovozu výrobků a služeb. Skutečná konečná spotřeba je odvozena prostřednictvím naturálních sociálních transferů od výdajů na konečnou spotřebu domácností, vlády a neziskových institucí sloužících domácnostem. Tvorba hrubého kapitálu se člení na tvorbu hrubého fixního kapitálu, změnu zásob a na čisté pořízení cenností.

$$HDP = \text{výdaje na konečnou spotřebu} + \text{tvorba hrubého kapitálu} + \text{vývoz výrobků} \\ \text{a služeb} - \text{dovoz výrobků a služeb}$$

Ad c)

Důchodovou metodou se HDP počítá jako součet prvotních důchodů za národní hospodářství celkem: náhrad zaměstnancům, daní z výroby a z dovozu snížených o dotace a hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu (resp. čistého provozního přebytku a smíšeného důchodu a spotřeby fixního kapitálu)

$$HDP = \text{náhrady zaměstnancům} + \text{daně z výroby a z dovozu} - \text{dotace} + \text{čistý} \\ \text{provozní přebytek} + \text{čistý smíšený důchod} + \text{spotřeba fixního kapitálu}^4$$

Čistý domácí produkt (ČDP, net domestic product – NDP) je možné odvodit z hrubého domácího produktu. Celkové investice (hrubé) se dělí na obnovovací investice a čisté investice, které zvyšují stav kapitálu. Do HDP jsou zahrnuty hrubé investice. Odečteme-li od HDP opotřebení kapitálu A (znehodnocení kapitálu, amortizace), dostaneme čistý domácí produkt.

$$\check{C}DP = HDP - A^5$$

Produkt rozlišujeme podle použitých cen na nominální a reálný. Velikost nominálního produktu ($HDP_{\text{nominální}}$) závisí na změnách tržních cen a objemů prodávaných výrobků a služeb. Abychom získali informaci, jaké množství výrobků a služeb bylo opravdu

⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Hrubý domácí produkt (HDP) – Metodika*

⁵ BRČÁK J., SEKERKA B. *Makroekonomie*, s. 21, 22

v ekonomice vyrobeno, musíme vyloučit změny v tržních cenách. Zvolíme ceny některého (základního) roku a pomocí nich budeme oceňovat vyrobené zboží v letech ostatních. Nebudeme přitom přihlížet ke změnám tržních cen, k nimž postupně dochází. Získáme tak reálný domácí produkt ($HDP_{\text{reálný}}$). Velikost reálného produktu se mění jen v závislosti na objemu a struktuře vyrobených výrobků a služeb.⁶

Použití tržních nebo stálých cen je tedy závislé na stanoveném cíli sledování. Pokud sledujeme vývoj produktu za několik let, je třeba použít stálých cen, abychom vyloučili vliv změny cen a abychom získali relevantní vyhodnocení. Použijeme reálný domácí produkt. V případě analýz jen v jednom roce je vhodnější nominální domácí produkt, který vyjadřujeme v běžných, tržních cenách.

Dalším způsobem srovnávání výše HDP je srovnání různých států. Vzhledem k různé velikosti ekonomik, je nutné vyjádřit HDP tak, aby byla možná jeho komparace. Proto se přepočítává na společnou úroveň pomocí počtu obyvatel a dále se provádí přepočítání na stejnou měnu. Ve statistických srovnáních se využívá standard kupní síly (Purchasing Power Standard) označený PPS. Je to uměle vytvořená měnová jednotka používaná při mezinárodních srovnáních k vyjádření objemu ekonomických souhrnných ukazatelů. Tento ukazatel pro mezinárodní srovnání je HDP na obyvatele (GDPpc).

Potenciální produkt – jeho odhady mají významnou roli při oddělení střednědobých a dlouhodobých trendů od cyklických pohybů v ekonomice. Potenciální produkt je pojímán jako agregátní nabídka, která je udržitelná v čase a je determinována příslušnou strukturou produkce, stavem technologie s dostupností produkčních zdrojů.⁷

Dalším makroekonomickým ukazatelem je míra inflace. Inflaci můžeme popsat jako růst všeobecné cenové hladiny, měřené indexem spotřebitelských cen (CPI) nebo jiným srovnatelným cenovým indexem.⁸ Mírná (plíživá) inflace (řádově jednociferná) může mít na ekonomiku pozitivní vliv. Naopak hyperinflace, kdy se její výše pohybuje v řádech tisíců, má na ekonomiku vyloženě negativní vliv, dochází až k jejímu zhroucení, peníze

⁶ BRČÁK J., SEKERKA B., STARÁ D., SVOBODA R. *Česká republika ve světle ekonomických teorií*, s. 60

⁷ CZESANÝ, S. *Hospodářský cyklus*, s. 21

⁸ BRČÁK J., SEKERKA B. *Makroekonomie*, s. 29

ztrácí svoji hodnotu a místo peněžní směny nastupuje směnný obchod. Příkladem může být situace v Německu po 1. světové válce v roce 1923.

Posledním z makroekonomických ukazatelů, kterými se budeme v této práci zabývat, je míra nezaměstnanosti. Míru nezaměstnanosti můžeme vyjádřit jako podíl nezaměstnaných a ekonomicky aktivního obyvatelstva. Nezaměstnaní jsou ti, kteří nejsou zaměstnaní nebo sebezaměstnaní, snaží se najít práci, jsou schopní nastoupit do zaměstnání do 14 dnů a jsou starší patnácti let. Do ekonomicky aktivního obyvatelstva zahrnujeme zaměstnané (osoby starší patnácti let), které jsou zaměstnané nebo sebezaměstnané a nezaměstnané.

3.2 Hospodářský cyklus a jeho příčiny

Cyklus (z řečtiny) znamená pravidelně se opakující změny, např. v určitém časovém úseku, opakující se řada etap, dějů.⁹

Pojem hospodářský cyklus navozuje představu o pravidelnosti cyklického kolísání a relativní předvídatelnosti cyklu. Skutečně se hospodářské cykly s určitou pravidelností ve světové ekonomice prosazovaly od počátku devatenáctého století až do druhé světové války. Po druhé světové válce se charakter kolísání ekonomické aktivity změnil, proto se také někdy používá obecnějšího výrazu – ekonomické výkyvy či fluktuace.¹⁰

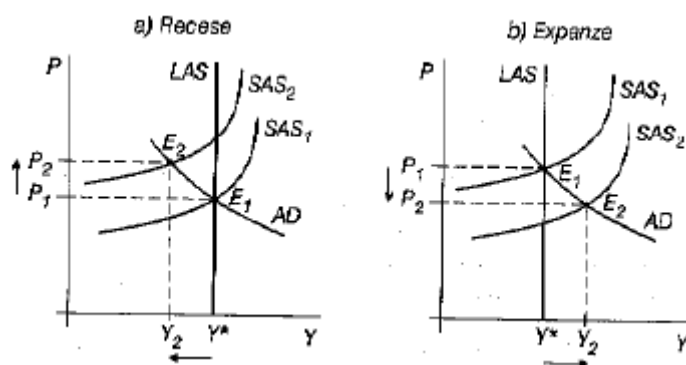
Cyklické výkyvy ekonomického vývoje vznikají v důsledku nerovnoměrného vývoje agregátní nabídky a agregátní poptávky i jednotlivých odvětví. Příčina nesouladu může vzniknout jak na straně nabídky, tak i na straně poptávky. Na straně nabídky může být příčinou výkyvu surovinový šok, který zvýší náklady výrobců, což povede ke snížení nabídky (nejprve v odvětví, kde je daná surovina nejvíce používána, ale efekt se může lavinovitě šířit do dalších odvětví). Na straně poptávky může být příčinou hospodářského

⁹ KRAUS J. a kolektiv *Nový akademický slovník cizích slov*, s. 144

¹⁰ BERAN, T. ... et al.: *Úloha inovací v hospodářském cyklu: sborník z mezinárodní konference 2010*, s. 53

poklesu pesimismus spotřebitelů a snížení jejich důvěry ve vládu, což může mít za následek omezení větších výdajů domácností, a tím i snížení agregátní poptávky.¹¹

Nabídkové šoky jsou způsobeny nominálními nebo reálnými faktory. Mezi nominální zařadíme změny v cenách vstupů, do reálných faktorů řadíme změny v množství výrobních faktorů a v jejich produktivitě.



Obr. č. 3.1 Nabídkové šoky¹²

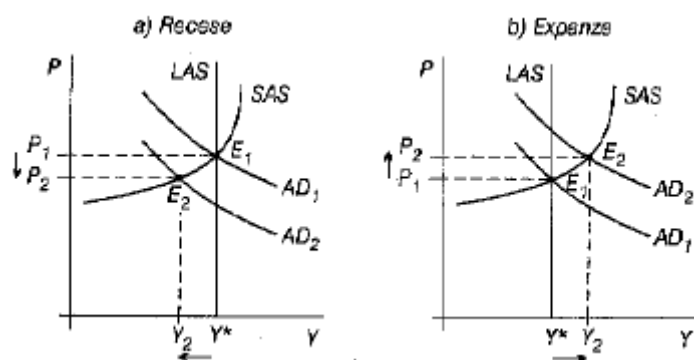
Na obr. č. 3.1 je znázorněna pod a) recese, pod b) expanze; v obou je původní rovnováha v bodě E₁ ležícím na potenciálním produktu, ve kterém se protíná křivka agregátní poptávky AD s původní křivkou krátkodobé agregátní nabídky SAS₁. Recese nastává, vzrostou-li ceny vstupů (např. cena ropy), ale také nominální mzdy nebo nepřímé daně, které také přímo zvyšují ceny statků a služeb. Křivka krátkodobé agregátní nabídky se posune nahoru na SAS₂, firmy budou ochotny nabízet zboží jen za zvýšené ceny, nová rovnováha nastane při vyšších cenách a nižším reálném produktu. K expanzi dochází pozitivními nabídkovými šoky, např. vlivem technologických inovací, díky kterým roste produktivita práce, firmy jsou schopné nabízet větší množství produkce mnohdy za nižší cenu. Křivka krátkodobé agregátní nabídky se posune doprava a bod rovnováhy E₂ je při nižší cenové hladině a vyšším reálném produktu.¹³

¹¹ BRČÁK J., SEKERKA B. *Makroekonomie*, s. 283

¹² PAVELKA, T. *Makroekonomie*, s. 106

¹³ Tamtéž, s. 106, 107

Základními čtyřmi komponenty agregátní poptávky jsou spotřeba, investice, vládní nákupy a čistý export. Vše, co ovlivní některou z těchto složek, způsobí poptávkový šok a to pozitivní nebo negativní. Faktory, které ovlivňují komponenty agregátní poptávky, si můžeme rozdělit také, stejně jako u nabídkových šoků, na monetární a reálné. Ale u poptávkových máme v případě monetárních na mysli změny peněžní zásoby a reálné faktory jsou např. vypuknutí pesimismu spotřebitelů, investorů, omezení vládních výdajů, pokles exportu z důvodu negativního vývoje v zahraničí.



Obr. č. 3.2 Poptávkové šoky¹⁴

Na obr. č. 3.2 nám grafy znázorňují změnu rovnováhy působením poptávkových šoků při recesi a) a při expanzi b). Původní rovnováha leží v průsečíku křivek dlouhodobé agregátní nabídky LAS, krátkodobé agregátní poptávky SAS a agregátní poptávky AD_1 . Posuny křivky AD povedou k hospodářským cyklům – odchylce reálného produktu od potenciálního. Reálné faktory posunou křivku AD doleva, firmám se začnou hromadit zásoby, jsou nucené omezovat produkci, dochází k propouštění a snižování cen produktů. V důsledku toho klesá reálný produkt a také cenová hladina. Recese může být také vyvolána poklesem peněžní zásoby - monetárním faktorem, který vede k nárůstu úrokové míry, firmy z důvodu dražších úvěrů omezují investice, lidé omezují spotřebu. Proto křivka AD se posouvá vlevo.¹⁵

Expanze vzniká, jestliže vypukne optimismus spotřebitelů nebo investorů, vláda zvýší své výdaje nebo se světová poptávka přesune na domácí zboží (reálné faktory). Dalším zdrojem expanze je růst peněžní zásoby (monetární faktor). Křivka AD se posouvá

¹⁴ PAVELKA, T. *Makroekonomie*, s.105

¹⁵Tamtéž, s. 104

doprava, firmy zvyšují produkci, najímají dodatečné pracovníky a zvyšují ceny produkce. Výsledkem je růst reálného produktu a růst cenové hladiny. V případě růstu peněžní zásoby klesá úroková míra, firmy více investují a domácnosti zvyšují spotřební výdaje.¹⁶

Hospodářský cyklus můžeme členit podle několika hledisek. Například podle toho, zda za změny mohou vnitřní síly (nadměrné investice, technologický faktor, nedostatečná spotřeba, extrémní množství peněz vstupujících do ekonomiky etc.) nebo vnější (války, zemědělské neúrody, mezinárodní incidenty, politické krize, inovace, nová naleziště surovin etc.). Významným faktorem hospodářského cyklu jsou investice, které jsou ovlivňovány očekávanými zisky firem. Čím budou tyto zisky vyšší, tím větší bude ochota firem investovat a dále zvyšovat svoji produkci. Pokud firmy budou předpokládat snižování poptávky po svých produktech, nebudou přesouvat prostředky do investic, ale naopak začnou snižovat výrobu.

Samozřejmě můžeme také rozdělit hospodářské cykly podle délky jednotlivého cyklu.

Hospodářský cyklus je předmětem zkoumání mnoha ekonomů, kteří nejsou jednotní v pohledu na to, co způsobuje tyto výkyvy. V následující části provedeme deskripci nejvíce citovaných teorií hospodářského cyklu, a to monetárních, ale i teorií založených na reálných faktorech.

3.2.1 Teorie peněz a hospodářského cyklu

Ludwig von Mises, představitel rakouské teorie hospodářského cyklu, přičítal vznik hospodářských cyklů změnám množství peněz, které jsou vyvolány úvěrovou expanzí komerčních bank, zaštitěných centrální bankou jakožto věřitelem poslední instance. Úvěrové boomy vyvolávají investiční boomy, které nemají odpovídající reálný základ v úsporách. Peněžní úroková míra klesá pod míru odrážející reálně možné zhodnocení investic. To zkresluje ekonomické kalkulace investorů, kteří pak zahajují investice, jež se v následujícím období ukáží jako špatné. Po opojném boomu následuje pak kocovina

¹⁶ PAVELKA, T. *Makroekonomie*, s. 105

hospodářské deprese. Mises tedy viděl příčiny hospodářských cyklů jednoznačně v měnové politice centrální banky.¹⁷

Dalším představitelem, podporujícím tuto teorii, byl Friedrich A. von Hayek, který tvrdil, že nejen peníze, ale také bankovní úvěr je zdrojem ekonomické nerovnováhy. Tím, že se zvýší množství peněz v oběhu, sníží se úroková míra a podnikatelé mění strukturu kapitálu, více investují, i do „špatných“ investic, nerentabilních. Postupně se zvyšují ceny spotřebních statků a roste inflace. Následně se úroková míra vrací na původní úroveň, podniky jsou nuceny přehodnotit svoje investice, dochází ke změnám ve výrobě a k propouštění a tím zákonitě k výkyvům ekonomiky. Nedostatek volných úspor Hayek považoval za příčinu recese. Jestliže je příliš velká spotřeba, nezbyvá důchod na úspory, a proto nejsou k dispozici prostředky na poskytování úvěrů a hospodářství se dostává do kontrakce.

Hayek trval na tom, že čím méně bude peněžní oběh řízen a ovlivňován monetární autoritou (centrální bankou), tím lépe pro hospodářství.¹⁸

Tato teorie, i když byla formulována von Misesem v roce 1912, celkem přesně vystihuje Americkou hypoteční krizi.

3.2.2 Inovační teorie

Představitel této teorie, Joseph A. Schumpeter, neviděl příčiny cyklického vývoje hospodářství v peněžním oběhu, ale v charakteru inovační činnosti. Inovace nejsou totiž, podle Schumpetera, zdaleka bezproblémovým faktorem ekonomického růstu. Paralelně s ekonomickým růstem spouštějí inovace též hospodářské cykly, proto, že nemají charakter plynulého toku, ale spíše nárazových vln. Úspěšné inovátory napodobují méně schopní investoři, takže rostoucí investice brzy narážejí na nedostatek úspor. Původní investiční vlna se mění ve vlnu desinvestování neboli odbourávání „špatných investic“. Hospodářský boom přechází v depresi, ve které Schumpeter viděl spontánní ozdravný proces. Nazýval jej tvořivou destrukcí, která zbavuje ekonomiku „špatných investic“ a vlastně i „špatných

¹⁷ HOLMAN, R. a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*, s. 260

¹⁸ Tamtéž, s. 265

podnikatelů“ a kleslí jí cestu k rovnováze na nové, vyšší úrovni, na kterou ji pozvedla inovační vlna.¹⁹

Hospodářský cyklus ovlivňují převratné inovace, jako např. parní stroj, železnice, elektrifikace, automobil, chemie, počítačové technologie, na které následně navazují další, méně významné inovace, které ale mají vliv na ekonomický růst.

Schumpeterova teorie inovací je těžko využitelná pro praktickou hospodářskou politiku. Jednak inovace podle Schumpetera vznikají decentralizovaně a nedají se dobře naplánovat. Za další, hospodářská politika, která by se snažila zabránit cyklickým výkyvům, je v naprostém rozporu se Schumpeterovým pojetím kolísání ekonomiky jako něco naprosto přirozeného a normálního.²⁰

3.2.3 Teorie reálného hospodářského cyklu

Tato teorie vzniká v 80. letech 20. století. Podle jejích představitelů, za výkyvy v ekonomice jsou odpovědny reálné šoky. Mezi ně můžeme zařadit změny technologií (např. vynálezy, objevy) a další (např. války, zemědělské neúrody, mezinárodní incidenty, přírodní katastrofy, regulace či deregulace ekologických norem). Těmito šoky je ovlivněna agregátní nabídka z důvodu změny produktivity. Je zřejmé, že změny technologií patří mezi pozitivní nabídkové šoky. Dochází k nárůstu produkce a tím k ekonomickému růstu (samozřejmě za předpokladu odpovídající poptávky). V případě negativního nabídkového šoku (např. zemědělská neúroda) se sníží agregátní nabídka. Firmy vyrábějí méně, dochází ke snížení poptávky po práci, zvyšuje se inflace a snižují reálné mzdy. Snížením reálných mezd dojde ke snížení spotřebních výdajů, firmy sníží investice a tím se sníží agregátní poptávka.

¹⁹ HOLMAN, R. a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*, s. 275

²⁰ CZESANÝ, S. *Hospodářský cyklus*, s. 13

Teorie reálného hospodářského cyklu chápe kauzální závislosti opačně než teorie zaměřující se na změnu tempa růstu peněžní nabídky (monetarismus). Peněžní změny jsou důsledkem, ne příčinou hospodářského cyklu.²¹

3.2.4 Keynesiánské teorie

Hospodářské cykly jsou podle Keynese výsledkem nestability v soukromých investicích. Ta je důsledkem proměn poptávky po investicích, respektive mezní efektivity kapitálu, nebo také mezní efektivity investic, která odráží očekávání podnikatelů o jejich budoucím výnosu. Recesi způsobuje náhlé selhání mezní efektivity investic, neboli selhání očekávání o budoucích výnosech. Pod vlivem průběhu Velké deprese se Keynes snažil prokázat, že peněžní ekonomika může z vnitřních příčin upadnout do recese spojené s vysokou nezaměstnaností a že zde nemusí být dostatečné samoregulační tržní síly, které by spontánně vyvolaly oživení. K plné zaměstnanosti jsou proto nutné zvýšené vládní výdaje.²²

Při zvýšení vládních výdajů nebo snížení daní dochází ke stimulaci poptávkové strany ekonomiky a touto fiskální politikou k pozitivnímu ovlivňování hospodářských cyklů. Z tohoto vyplývá, že v krátkém období se může ekonomika dostat do schodku státního rozpočtu, ale měla by mít možnost čerpat z přebytků minulých let, kdy byl státní rozpočet v přebytku.

3.2.5 Politický hospodářský cyklus

Tento typ hospodářského cyklu je svázaný s volbami a s chováním vládnoucích politických stran. Ty, protože chtějí být znovu zvoleny, se snaží před volbami prosadit snížení daní, zvýšení vládních výdajů, nebo se snaží přesvědčit centrální banku, aby nízkými úrokovými sazbami zvyšovala nabídku peněz. Těmito kroky (pokud je politické strany prosadí)

²¹ CZESANÝ, S. *Hospodářský cyklus*, s. 18

²² Tamtéž, s. 14

dochází ke zvýšení růstu ekonomiky. S tímto jevem souvisí snížení nezaměstnanosti. Pro voliče je to pozitivní signál úspěšnosti vládnoucí strany či koalice a znovu je volí.

Po volbách se vláda uchýlí k restriktivním opatřením, které je třeba zavést pro vyrovnaný státní rozpočet, nebo pro co nejmenší deficit. Délka tohoto hospodářského cyklu je dána délkou volebního období. Jako první se touto teorií začal zabývat Anthony Downs v roce 1957.

3.3 Typy hospodářských cyklů

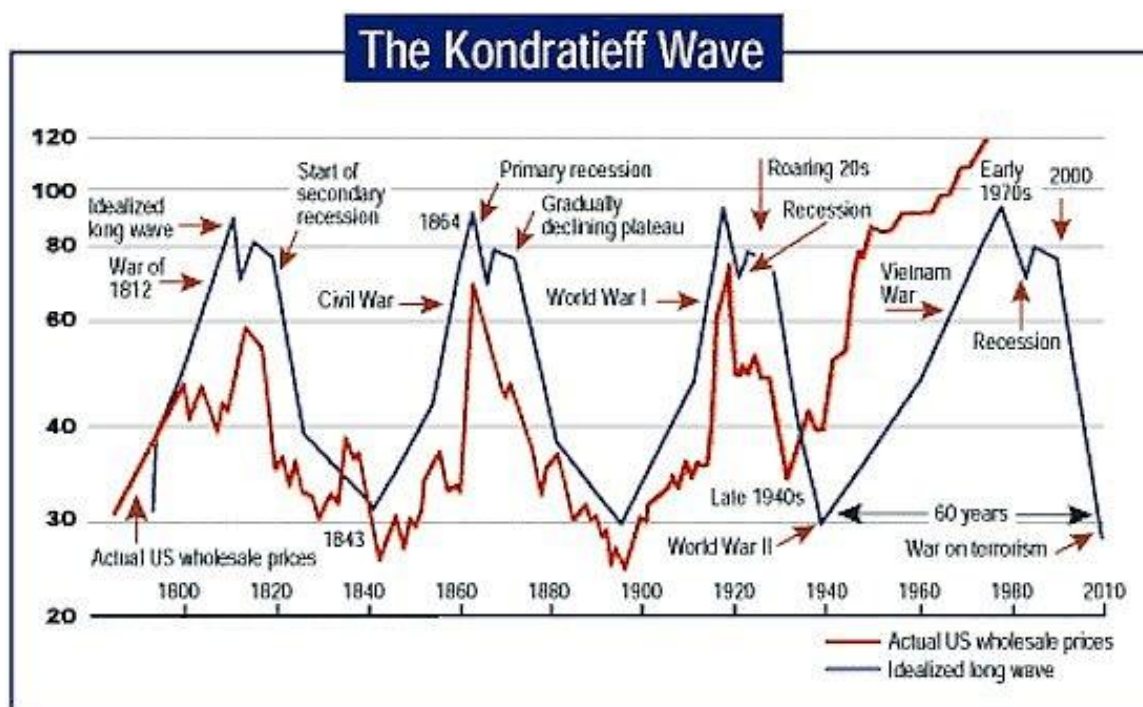
Podle Schumpetera je každý hospodářský cyklus svým způsobem jedinečný. Každá inovační vlna nabízí rozdílné investiční možnosti, jejichž vyčerpání trvá různě dlouhou dobu. Vlivem toho se pak v dynamickém hospodářství proplétají různé hospodářské cykly odlišné intenzity a doby trvání: dlouhodobé, střednědobé i krátkodobé. Schumpeter nazval tyto cykly podle ekonomů, kteří je jako první pozorovali: Kondratěvovy (dlouhodobé), Juglarovy (střednědobé) a Kitchinovy (krátkodobé).²³

Kondratěvovy cykly (dlouhé vlny) dlouhé 45-60 let, spojujeme s monetárními vlivy, významnými politickými událostmi a s převratnými inovacemi. Považujeme je za relativně pravidelné, opakovatelné, periodické výkyvy či kolísání společenskoekonomické aktivity cyklického charakteru – odvíjené od cyklického pohybu ekonomiky s materiálně-technickým základem periodicity v podobě inovací nejvyššího řádu. Inovační (či technologický) přístup ilustruje vývoj kapitalistických industriálních společností sledem čtyř K-cyklů přibližně padesátileté délky. Na základě relevantních údajů lze, ve dvoufázovém schématu (s fází dlouhodobé expanze, resp. deprese zhruba stejných délek), tyto datovat přibližně takto:

- I. vlna 1780/90-1844/51 (s horním bodem obratu 1810/17, založená na procesech první průmyslové revoluce);
- II. vlna 1844/51-1880/96 (s obratem 1870/76 – „věk železnic“);

²³ HOLMAN, R. a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*, s. 275

- III. vlna 1880/96-1937/45 (s obratem 1914/17, spojená s tzv. technickovědeckou revolucí);
- IV. vlna 1939/45 – původně kolem roku 2000 (s horním obratem 1965/70, spojená s procesy revoluce vědeckotechnické);
- V. vlna a její nástup je často spojován s informační revolucí.²⁴



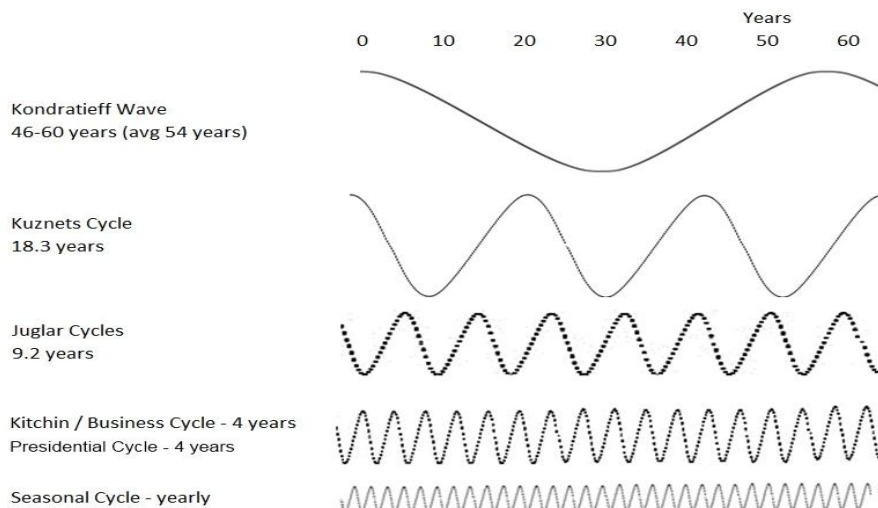
Obr. č. 3.3 Kondratěvovy vlny²⁵

Juglarovy cykly jsou střednědobé, občas nazývané úvěrové, s délkou 10-11 let, spojujeme s investicemi do strojů a zařízení. Pro označení těchto cyklů se používá více názvů, které vycházejí z jeho charakteristik, a to podnikatelské, obchodní, průmyslové nebo konjunkturální cykly. U těchto cyklů můžeme popsat tři fáze – expanzi, která trvá mezi 7 a 9 lety, je následovaná krizí trvající jen několik týdnů a likvidací (2 – 4 roky).

Kitchinovy cykly, tzv. „malé cykly“, mají délku 36-40 měsíců a spojujeme je s investicemi do zásob. Také tyto výkyvy vznikají v důsledku sezónních událostí (stavebnictví a zemědělství v závislosti na počasí, výše poptávky před Vánocemi).

²⁴ SIRŮČEK, P. a kol. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie*, s. 370

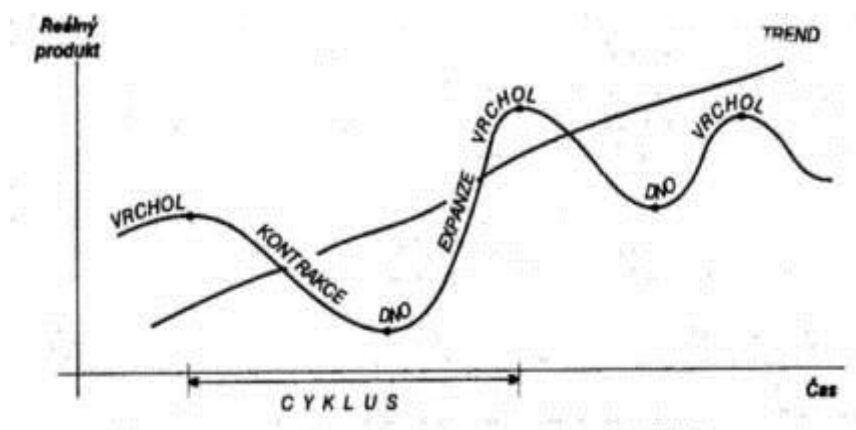
²⁵ www.longwavegroup.com



Obr. č. 3.4 Typy hospodářských cyklů²⁶

3.4 Fáze hospodářských cyklů

Při popisu ekonomických cyklů jsou používána dvoufázová a čtyřfázová schémata. U dvoufázového cyklu mluvíme o expanzi neboli konjunkturu a kontrakci či depresi. U čtyřfázového pak o vrcholu, kontrakci, dnu a expanzi.



Obr. č. 3.5 Fáze hospodářských cyklů²⁷

²⁶ www.liberatedstocktrader.com

²⁷ HELÍSEK, M.: *Makroekonomie. Základní kurs*, s. 165

Expanze je vzestupná fáze hospodářského cyklu, při které reálný HDP roste a převyšuje potenciální produkt. Ekonomická aktivita roste, roste také poptávka domácností po spotřebních statcích, firemní zisky, poptávka po pracovních silách a firmy rozšiřují výrobní kapacity na základě zvýšené investiční činnosti. Domácnostem i firmám rostou zisky i platy, roste spotřeba statků i služeb, stát vybírá více daní, takže může také více investovat. Dokud firmy reálně odhadují vývoj trhu a potenciální poptávku, nedochází k disproporcím. V určitém okamžiku se však konjunkturálně rozběhnuté firmy odpoutají od reálně dosažitelné poptávky, investují do rozvoje výroby a vytváří výrobní kapacity a zásoby zboží, které už strany poptávky není schopná absorbovat, a přichází fáze vrcholu.²⁸

Vrcholnou fázi můžeme nazvat v užším pojetí konjunkturou, je součástí expanze a předchází fázi poklesu. Firmy, po investicích, které provedly ve fázi expanze, produkují takové množství, které začíná převyšovat poptávku, zboží se hromadí ve skladech, firmy jsou nuceny propouštět, zvyšuje se nezaměstnanost, snižují se výdaje domácností a hospodářství přechází do fáze kontrakce.

Při kontrakci (recesi) reálný HDP klesá, jedná se o sestupnou fázi. O tomto jevu mluvíme, pokud reálný HDP klesá po dobu dvou nebo více po sobě následujících čtvrtletí. Protože se snižují důchody, domácnosti se snaží omezit spotřebu, tím klesá agregátní poptávka, firmy jsou nuceny omezovat výrobu a propouštějí. Zvyšuje se nezaměstnanost a krize se prohlubuje. Jestliže je pokles dlouhotrvající a hluboký, jsou nízké investice, vysoká nezaměstnanost, potom hovoříme o depresi.

Po sestupné fázi nastává dno (sedlo), kdy reálný produkt je pod úrovní potenciálního produktu. Poptávka je nízká, ale nikdy se nedostane na nulovou úroveň. Krize působí na trhu selektivně, firmy pracující neefektivně trh opouštějí. Firmy minimalizují své náklady a snaží se nabízet takové výrobky a služby, po kterých je poptávka. Ceny jsou stlačené nízké a firmy, které krizi přečkaly a začínají zvyšovat výrobu, nabírají nové pracovníky, kterým se zvyšuje důchod, a mohou si dovolit zvyšovat výdaje na spotřebu. Tím začíná další vlna hospodářského cyklu.

²⁸ BRČÁK J., SEKERKA B. *Makroekonomie*, s. 280

Hloubka jednotlivých sedel záleží na velikosti recese. Délka hospodářského cyklu se měří počtem čtvrtletí (měsíců) od vrcholu až po vrchol následujícího cyklu.

Hospodářský cyklus má své typické doprovodné jevy, které registrujeme v případě nástupu recese. Klesají spotřebitelské nákupy, zatímco firemní zásoby automobilů a dalších statků dlouhodobé spotřeby se neočekávaně zvyšují. Firmy reagují snížením výroby a HDP klesá. Tím klesají zisky firem a snižují se prostředky určené na investice. Následně dochází ke zkracování pracovního týdne, k postupnému snižování počtu zaměstnanců a proto se zvyšuje míra nezaměstnanosti. S poklesem produktu se snižuje poptávka i dodávky surovin a klesají ceny mnoha komodit. Pokles mezd a cen produktů zpracovatelského průmyslu je méně pravděpodobný, ale projevuje se tendence k jejich pomalejšímu růstu. Nastává také propad cen obyčejných akcií, snižuje se poptávka po úvěrech a z tohoto důvodu klesají úrokové sazby.²⁹

3.5 Okunův zákon

Jedním z projevů nastávající recese je růst cyklické nezaměstnanosti. Tato nezaměstnanost souvisí právě s cyklickými výkyvy ekonomiky, tzn., pokud je ekonomika v expanzi, produkce stoupá a je třeba zaměstnat větší počet lidí. Pokud ale produkce klesá, firmy propouštějí a nezaměstnanost stoupá. Existuje tedy vztah mezi nezaměstnaností a hrubým domácím produktem.

Tento vztah popsal americký ekonom Arthur Okun a podle něj se nazývá Okunův zákon. Zachycuje negativní vzájemný vztah (statisticky odvozený z reálných údajů) mezi poměrem skutečného a potenciálního produktu a mírou nezaměstnanosti. Platnost tohoto zákona byla prokázána z dat z USA a říká nám, že pokud HDP poklesne o 2 až 3% vzhledem k potenciálnímu produktu, míra nezaměstnanosti se zvýší o 1%.³⁰

Změny míry nezaměstnanosti jsou typickým doprovodným jevem hospodářského cyklu.

²⁹ SAMUELSON P. A., NORDHAUS W. D. *Ekonomie*, s. 213

³⁰ BRČÁK J., SEKERKA B. *Makroekonomie*, s. 191

3.6 Velká deprese

Počátek Velké deprese nebo také Velké hospodářské krize můžeme datovat podle krachu na newyorské burze. Tento je označován jako „Černý pátek“ – 25. října 1929.

Tomuto datu a krachu burzy předcházelo více událostí, jejichž konsekvencí byl kolaps hospodářství v USA.

Po skončení 1. světové války byly evropské státy zadlužené u USA. V Evropě se během války průmysl orientoval převážně na zbrojní, neexistovaly zásoby spotřebního zboží, nebo byly minimální. Všechny evropské státy se musely vyrovnávat s následky války. Německo bylo postiženo reparacemi, které byly zakotveny ve Versailleské smlouvě. Spojené státy americké oproti tomu nebyly zasažené válkou a jejich průmysl mohl prosperovat. Měly vytvořeny velké zásoby spotřebního zboží, které mohly vyvážet a tím se dostaly na pozici předního světového vývozce.

V této době také dochází k velkému boomu vynálezů, jako bylo např. rádio, zvukový film a také k masivní výrobě spotřebního zboží – lednic, vysavačů, rozhlasových přijímačů či automobilů.³¹

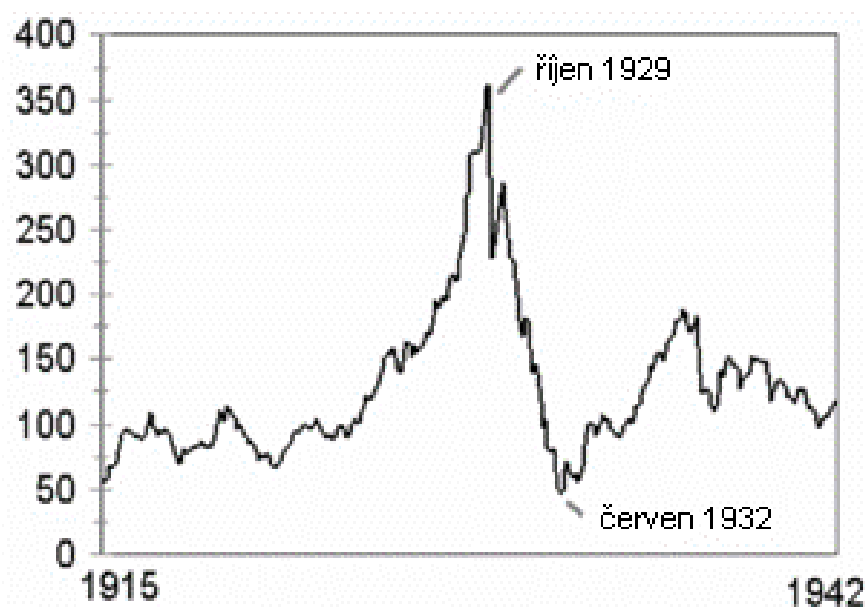
Z důvodu inovací jistě docházelo k nárůstu investic a tím zvyšování počtu pracovních míst. Ale firmy začaly také investovat na burze. Akcie nekupovaly jen firmy, ale i běžní občané. Nastal velký vzestup kapitálového trhu podpořený možností použití úvěrů k tomuto investování. Jako jistiny byly využity právě nakoupené akcie.

Koncem 20. let 20. století začaly slábnout podněty pro další investice, neboť zvýšené kapacity podniků začaly být nadměrné, docházelo k přesycení trhu. Domácí investiční i spotřebitelská poptávka začala zaostávat za nabídkou, zásoby se začaly hromadit a v roce 1929 dosáhly trojnásobku úrovně předcházejícího roku. K souhrnné charakteristice spouštěcího mechanismu recesních sil tak patřilo přehřátí ekonomiky, nadměrnost

³¹ CZESANÝ, S. *Hospodářský cyklus*, s. 88

produkčních kapacit, nasycenost spotřebitelské poptávky i vyčerpanost inovačního potenciálu.³²

V návaznosti na výše popsané faktory začal kapitálový trh ztrácet. Postupně docházelo k poklesu cen akcií, majitelé je začali na základě tohoto poklesu prodávat a došlo ke krachu newyorské burzy a následně dalších ve Spojených státech. Toto nám ukazuje obrázek č. 3.6, na kterém je zřetelný prudký nárůst indexu Dow Jones do října 1929 a pokles až do června 1932.



Obr. č. 3.6 Vývoj indexu Dow Jones Industrial Average v letech 1928-1932 v bodech³³

Jedním z dalších faktorů, který ovlivnil recesi, byl bankovní sektor, kde neexistovalo povinné pojištění vkladů a banky často investovaly do rizikových akcií, poskytovaly úvěry, které neměly odpovídající ručení. Krach téměř jedné třetiny amerických bank byl zapříčiněn nejen špatným investováním, ale i vzniklou panikou mezi jejich klienty. Ti, po krachu burzy, ztratili důvěru i v banky a začali vybírat své vklady, ale banky neměly aktiva v takové výši, aby uspokojily všechny. Tím došlo ke snížení platební schopnosti jednotlivců a ve spojení se snižováním výroby a propouštěním vznikl velký sociální problém nezaměstnaných bez jakýchkoli úspor.

³² CZESANÝ, S. *Hospodářský cyklus*, s. 89

³³ www.penize.cz/investice/18748-nejvetsi-burzovni-krachy-v-novodobe-historii

V roce 1933 byla v USA zavedena nová hospodářská a sociální politika New Deal. Byl to soubor státních zásahů do ekonomiky, který zahrnoval např. opuštění zlatého standardu, kvóty výroby a také financování veřejných staveb (dálnice, letiště).

V roce 1935 se americká ekonomika vzpamatovávala, nezaměstnanost zůstávala vysoká, částečně v důsledku New Deal. V letech 1937-1938 sklouzlo hospodářství zpět do recese. V roce 1939 činila míra nezaměstnanosti ještě 17%. A byla to válka, ne New Deal, která obnovila v Americe plnou zaměstnanost.³⁴

Spojené státy americké a jejich recese ovlivnily i ekonomiky evropských států v důsledku ekonomické závislosti.

Jednou z nejvíce postižených zemí bylo Německo vyčerpané válkou a restrikcemi. I tam došlo k poklesu průmyslové výroby (o 41%), k velkému nárůstu nezaměstnaných a z toho důvodu k nárůstu sociálních problémů a následně i konfliktů. Této situace využila nacistická strana. Po nástupu k moci použila k obnově hospodářství, podobně jako USA, čtyřletý hospodářský plán, který ale v Německu spočíval v podpoře zbrojního průmyslu, výstavbě strategických dálnic, rozšiřování armády. V roce 1937 již byla průmyslová výroba o jednu čtvrtinu vyšší než v roce 1929.

Další velká evropská země, Francie, ač byla jednou z vítězných mocností 1. světové války, musela obnovovat průmysl i zemědělství, zadlužila se, inflace destabilizovala měnu. Stejně jako u ostatních států byla i u Francie charakteristickým rysem Velké deprese její vleklost. V letech 1934 a 1935 se opakovaly návraty ke dnu krize z roku 1932. Po krátkém oživení nastal nový propad v roce 1938. Ve Francii byl tento propad zmírněn výstavbou Maginotovy linie, včasným zvýšením celní ochrany průmyslu i zemědělství a odchodem části zahraničních dělníků, který zmírnil nezaměstnanost.³⁵

V Československé republice krize vyvrcholila později než ve většině jiných zemí a byla hlubší než v evropském i světovém průměru. Doznívala až do jarních měsíců roku 1936, následné oživení bylo krátké a vyústilo již v roce 1937 v novou cyklickou krizi. Zhroucení

³⁴ článek *Oživlá varování*, Ekonom, 15.10.1998

³⁵ SIRŮČEK, P. a kol. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie*, s. 56

vývozu a paralelní agrární krize násobily ekonomické a sociální důsledky krize. Kvůli nedostatku finančních prostředků nemohlo dojít k technické a technologické modernizaci zastaralého vybavení podniků, investiční činnost se významně rozběhla jen v několika odvětvích. Až do roku 1938 přetrvávala vysoká nezaměstnanost. Ke krátkému oživení hospodářství 1936-1937 došlo především podporou exportu a zbrojení, jímž ČSR reagovala na vnější ohrožení nacistickým Německem. Také u nás začal stát budovat opevnění vycházející z Maginotovy linie. Pomocí státních zásahů bylo dosaženo určitého oslabení krize a jejích účinků. Jednalo se o vydání zákonů na podporu kartelizace a indikace hospodářství. Tyto monopolní organizace převládly v téměř všech významnějších průmyslových odvětvích a ovlivňovaly i obchod se zemědělskými produkty, úpravy úrokové míry aj. Sociální poměry nám ilustruje 6 miliónů soudních exekucí uskutečněných v letech 1931-1934.

Na konec Velké hospodářské krizi měla největší vliv exogenní síla, a to počátek 2. světové války.

Následující období let 1950–1973 (nazývané zlatý věk) je považováno za výjimečné v moderní evropské historii. Toto období bylo totiž vedle vysokých temp růstu spojeno i s poměrně mírnými cyklickými výkyvy a převážně nízkými mírami inflace (růstem cenové hladiny). Po roce 1973 je již dosahovaná růstová výkonnost nižší a makroekonomické prostředí méně stabilní.³⁶

3.7 Americká hypoteční krize

Počátek současné krize musíme hledat v USA. V červnu 2007 zkrachoval jeden z hedgeových fondů investiční banky Bear Stearns zcela a druhý ztratil 90 procent své hodnoty. Tím byla odstartována „Velká finanční krize“, jak byla později nazvána. Samozřejmě kořeny této krize musíme hledat již v čase předcházejícím.

³⁶ KADEŘÁBKOVÁ, A., ŽDÁREK, V. *Makroekonomická analýza*, s.26

V uplynulých dvou desetiletích ji předcházela dlouhá série méně významných, avšak stále vážnějších ekonomických otřesů. K nim patřil zejména propad amerických akciových trhů v roce 1987, krize úspor a úvěrů konce 80. a počátku 90. let, japonská finanční krize a velká stagnace 90. let, asijská finanční krize 1997-1998 + krach „nové ekonomiky“ (dot-com) z roku 2000.³⁷

Reálné mzdy v posledních desetiletích stagnují, domácnosti se toto pokoušely kompenzovat zvýšením úvazků a přesčasů. Navzdory tomu se reálné příjmy (tj. očištěné o inflaci) průměrné domácnosti od r. 1999 nepřetržitě propadaly.³⁸

Ačkoli by měla být spotřeba závislá na výši důchodu, tedy snižujících se reálných příjmů, nedochází k jejímu snižování, ale naopak k nárůstu. Je zřejmé, že domácnosti řešily nedostatek finančních prostředků úvěry. Vršením těchto úvěrů k hypotečním úvěrům (největší podíl zadlužení domácnosti je bydlení) se často dostávaly k nuceným prodejm domů a bankrotům. Hypoteční úvěry byly poskytovány s fixací úroku na určitou dobu, ale po uplynutí smluvně dohodnuté doby se úrok mohl významně zvýšit. Hypotéky byly také poskytovány ve výši hodnoty nemovitosti. Propad cen nemovitostí pak celkový kolaps na hypotečním trhu dokončil.

Prasknutí bubliny na trhu nemovitostí v USA a s tím související kolaps finančních instrumentů a schémat spustily světovou finanční krizi, která se velmi rychle přelila za hranice USA a dnes působí největší problémy v Evropě.³⁹

Rychlému rozšíření přispěla globalizace trhů a vzájemná ekonomická závislost. Proto, zanedlouho po začátku recese v USA, nastaly problémy i v dalších zemích světa. V Japonsku, Číně, Velké Británii, ale i v dalších státech došlo k propadu cen akcií, banky pocítily počátek krize také ve větším výběru hotovosti – podobně jako při Velké hospodářské krizi.

³⁷ FOSTER, J. B., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize: příčiny a následky*, s. 11

³⁸ Tamtéž, s. 28

³⁹ článek ZÁMEČNÍK, M. Reálné ceny jsou pořád vysoko, EURO, 19.3.2012, s. 28



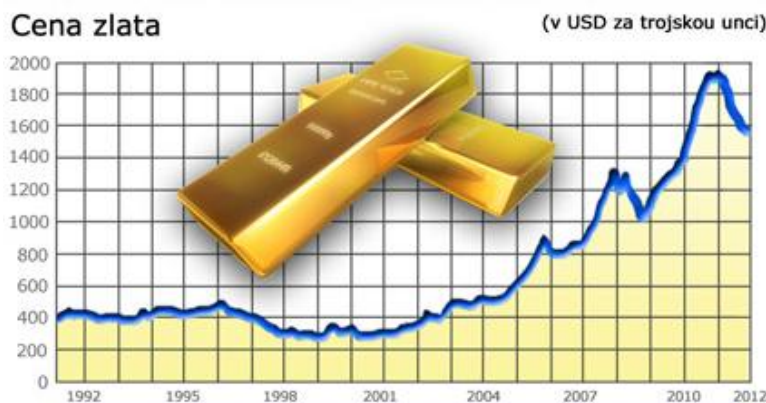
Obr. č. 3.7 Vývoj indexu Dow Jones v období 31.05.2007 - 31.05.2012⁴⁰

Z grafu č. 3.7 je viditelný pokles Dow Jones indexu od května 2008 až do úplného propadu v březnu 2009. Od června 2007 docházelo ke kolísání tohoto indexu, ale ekonomika a zásahy státu ještě tyto výkyvy vyrovnávaly. Po krachu investiční banky Lehman Brothers došlo k prudkému propadu a americká vláda poskytla záchranný balíček ve výši 700 miliard dolarů.⁴¹

Krize má vliv nejen na ceny akcií, ale samozřejmě i na vývoj dalších cen, např. cen komodit. Protože ceny akcií klesají, investoři se poohlížejí po něčem, do čeho mohou uložit peníze, které, jak předpokládají, inflací ztratí svou hodnotu. Takovou komoditou je zlato. Na vývoji jeho ceny je také možné pozorovat vývoj ekonomiky.

⁴⁰ <http://www.akcie.cz/kurzy-svet/indexy-svet/dow-jones/?from=2012-05-31&to=2008-12-31> ze dne 31.5.2012

⁴¹ SOCHOR, J. Hospodářské noviny, Západní vlády zaplatí za krizi 1,3 bilionu dolarů, 6.10.2008



Obr. č. 3.8 Vývoj ceny zlata 1992-2012⁴²

Největší vliv má zřejmě Velká finanční krize na vývoj řecké ekonomiky. To mělo v roce 1977 dluh pouze ve výši 18% hrubého domácího produktu, v roce 1987 již 53% a v roce 2011 dosáhl neuvěřitelné částky 165,3%. Dalšími postiženými zeměmi jsou Španělsko s vysokou mírou nezaměstnanosti a Itálie, obě země mají nízkou míru růst reálného HDP. Mezinárodní měnový fond a Evropská centrální banka se dohodly na poskytnutí finanční pomoci Řecku. Ostatní krizí postižené země se snaží o stabilizaci svých ekonomik.

V České republice byl v roce 2009 přijat zákon o podpoře hospodářského růstu a sociální stability, ve kterém došlo ke změnám např. zákona o daních z příjmů (možnost mimořádných odpisů, zákona o zaměstnanosti (zvýšení podpory v nezaměstnanosti) nebo zákona o státní sociální podpoře (zvýšení přídavků na dítě). Vláda také snížila daňové zatížení podnikajících fyzických osob možností uplatnění vyšších paušálních výdajů a možností uplatnění paušálního výdaje na dopravu silničním motorovým vozidlem.

V roce 2012 přikročila vláda České republiky ke krokům, které by měly vést ke zvyšování daňových příjmů, a to např. ke zvýšení sazeb daně z přidané hodnoty, daně z převodu nemovitostí, omezení výdajových paušálů u daně z příjmů fyzických osob.

Příčina Velké finanční krize potvrzuje mínění představitelů rakouské teorie hospodářského cyklu, Ludwiga von Misesa, který, jak bylo již uvedeno, viděl příčinu hospodářského cyklu

⁴² www.fidea.cz/vyvoj_ceny_zlata.html

a depresí ve změnách v množství peněz, zapříčiněných úvěrovou expanzí komerčních bank, které jsou zaštitěny centrální bankou jako věřitelem poslední instance a tyto úvěrové boomy následně vyvolávají investiční boomy, které nemají odpovídající reálný základ v úsporách.⁴³

Americký ekonom Hyman Minsky, ovlivněný prací Keynesa, Kaleckého a Hansena, zastává hypotézu finanční nestability. Podle něho představuje Achillovu patu vyspělého finančního sektoru jeho závislost na soustavném přílivu příjmů (hlavně v podobě zisků) podporujících a „zhodnocujících“ jeho nepřetržitou expanzi. Nestabilita finančního systému časem narůstá, jak se dluh vrší na dluh, a vzniká bublina, jež splaskává, když se přísun hotovosti z příjmů nevyhnutelně zpomaluje. Moderní ekonomika se tedy stala chronicky závislou na věřiteli poslední instance v podobě vlád ovládajících centrální banky a ministerstva financí velkých států majících za úkol podporu finančního systému a prevenci před masivními dluhy-deflacemi poskytováním likvidity v dobách krizí. To na druhé straně vyžaduje silnou vládu schopnou silou svého ekonomického vlivu odvrátit finanční krizi poskytováním rozsáhlých finančních infuzí a fungovat tak jako věřitel poslední instance.⁴⁴

Proti sobě tedy stojí dvě teorie. Podle ekonomy, zastávajícího první z nich, centrální banka vyvolává hospodářské cykly, podle představitele druhé, naopak centrální banka a stát by měly zajistit stabilitu hospodářství a provádět zásahy, které výkyvy ekonomiky zmírní.

⁴³ HOLMAN, R. a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*, s. 260

⁴⁴ FOSTER, J. B., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize: příčiny a následky*, s. 17

3.8 Stabilizační politika

3.8.1 Stabilizační politika

Hospodářská politika ovlivňuje hospodářský cyklus prostřednictvím dvou základních typů politik, a to stabilizační, která vyhlazuje hloubku a zkracuje délku sestupné fáze hospodářského cyklu, a prorůstové, podporující dlouhodobý ekonomický růst.

Stabilizační politiku lze vymezit jako přístup reagující na výkyvy ekonomické aktivity z pozice normativní ekonomie. Jde především o aplikaci adekvátních monetárních a fiskálních nástrojů k dosažení stability makroekonomického prostředí, jež zpravidla patří k žádoucím cílům hospodářské politiky. Stabilizační politika odstartovala své účinkování jako důsledek Velké deprese s cílem usměrnit hospodářský cyklus pomocí ovlivnění agregátní poptávky.⁴⁵

Tento typ stabilizační politiky byl prosazován především Velkou Británií a USA do 60. let 20. století a jeho podstatou byla stimulace poptávkové strany ekonomiky a uplatnění expanzivní hospodářské politiky, pokud byla ekonomika v recesi, pokud ale hrozilo přehřátí ekonomiky, při nadměrném ekonomickém růstu, byla uplatněna restriktivní hospodářská politika, tzn., že vychází z keynesiánského přístupu k hospodářskému cyklu, který předpokládá nedostatečnou či přebytečnou agregátní poptávku a významnou roli zejména fiskální politiky v její podpoře či destimulaci hospodářského růstu.

V 70. letech 20. století došlo k novému nastavení podoby stabilizační politiky a v 80. a 90. letech 20. století se začal prosazovat do značné míry standardizovaný typ makroekonomické stabilizační politiky. K jeho podstatě patří vytváření takových podmínek, aby vývoj u čtyř hlavních makroekonomických cílů, tj. na úseku ekonomického růstu, inflace, vnějších ekonomických vztahů a zaměstnanosti se vyvíjel pokud možno konzistentně.

⁴⁵ CZESANÝ, S. *Hospodářský cyklus*, s. 101

Jde o to, aby se:

- omezily negativní důsledky hospodářských cyklů na výkonnostní potenciál ekonomiky;
- některé makroekonomické cíle nevyvíjely na úkor cílů jiných, které by se ve střednědobém či dlouhodobém horizontu staly úzkým hrdlem, respektive omezením udržitelného ekonomického růstu;
- udržovala přiměřená vnitřní a vnější ekonomická rovnováha ekonomiky bez nadměrné inflace a deficitu obchodní a platební bilance, jež pak jsou zdrojem výkyvů hospodářské aktivity;
- tempo ekonomického růstu nemaximalizovalo do podoby, které není dlouhodobě udržitelné.⁴⁶

3.8.2 Měnová politika

Měnová politika spočívá v prosazování stabilního měnového rámce, kdy nedochází napřed k přehřívání ekonomiky rychlým růstem reálné peněžní zásoby, či prostřednictvím nízkých reálných úrokových sazeb a následnému podchlazování ekonomiky bojem proti inflaci pomocí zpřísněných měnových podmínek.⁴⁷

Cílem měnové politiky je tedy vnitřní a vnější stabilita měny, tedy vyrovnaná platební bilance, stabilní růst HDP, nízká nezaměstnanost a stabilní měnový kurz. To vše je nutné pro příznivý vývoj investičních procesů a úspor. Od zavedení stabilizační politiky dochází k postupné změně ve využívání měnových indikátorů, od zaměření se pouze na rovnoměrný růst zásoby peněz, přes 90. léta 20. století, kdy byl sledován větší soubor indikátorů (celkový domácí dluh, cenová mezera a krátkodobé úrokové sazby, až po využívání měnového agregátu M3 (vyjadřuje nám množství peněžních prostředků v ekonomice s určitou likviditou) a orientací na cílenou inflaci.

⁴⁶ CZESANÝ, S. *Hospodářský cyklus*, s. 101, 102

⁴⁷ Tamtéž, s. 103

Cenová stabilita, dosažená měnovou politikou, ovlivňuje a zmírňuje výkyvy hospodářského cyklu. Měnovou politiku provádí centrální banka, v České republice je to Česká národní banka, a využívá k tomu přímé a nepřímé nástroje.

Mezi přímé nástroje bychom zařadili expanzivní a restriktivní monetární politiku, která je prováděna zvýšením či snížením nabídky peněz a tím dochází k ovlivňování agregátní poptávky. Při zvýšení nabídky peněz nastává zvýšení agregátní poptávky, firmy začnou více vyrábět, snižuje se nezaměstnanost a tím se zvýší HDP, ale dojde ke zvýšení cenové hladiny, tzn., zvýší se míra inflace a opačně.

Nepřímé nástroje mají tržní charakter a jsou využívány hlavně v moderních ekonomikách. Patří sem:

- operace na volném trhu;
- povinné minimální rezervy;
- diskontní sazba;
- devizové rezervy.⁴⁸

3.8.3 Fiskální politika

Fiskální politika je prováděna státem a to prostřednictvím rozpočtu. Cílem této politiky je vysoká zaměstnanost, cenová stabilita, přiměřený ekonomický růst a s tím vším související snaha o co nejnižší hospodářské výkyvy.

Ohledně fiskální politiky jsou vytvořeny různé modelové představy. První vychází z toho, že podmínkou pro dlouhodobý růst je nízký podíl státních výdajů na HDP, vždy vyrovnaný státní rozpočet, vysoký podíl veřejných investic a nízký podíl běžných výdajů na rozpočtu. Tento model se snaží zabránit mezigeneračnímu zadlužení, eliminovat dluhové financování, jehož důsledkem je tlak na růst úrokových sazeb a prostřednictvím nízkých daní posilovat konkurenceschopnost a vývozní výkon ekonomiky. Další model nabízí

⁴⁸ BRČÁK J., SEKERKA B., STARÁ D., SVOBODA R. *Česká republika ve světle ekonomických teorií*, s. 119

určitou toleranci míry rozpočtové nerovnováhy s posilováním výdajové struktury. Následuje model, ve kterém není důležité, jaká je úroveň přerozdělovacích procesů v případě, že rozpočtová bilance je v zásadě vyrovnaná.⁴⁹

Fiskální politika používá vestavěné stabilizátory a tzv. diskreční politiku. Vestavěným stabilizátorem, který tlumí hospodářské výkyvy, je například progresivní sazba daně. U vyšších příjmových skupin je progresivním zdaněním zvýšen odvod daní a snížen jejich důchod. Na spotřebu jim zůstane nižší částka, než by zůstala při rovné sazbě daně. Tím se při expanzi tolik nezvyšuje agregátní poptávka a nedochází k prudkému kolísání ekonomiky. Dalším z vestavěných stabilizátorů je podpora v nezaměstnanosti, která v případě recese snižuje propad ekonomiky, protože poskytuje nezaměstnaným určité prostředky, díky nimž nejsou nuceni snižovat drastickým způsobem své výdaje na spotřebu.

Druhým nástrojem fiskální politiky je diskreční politika, kterou vláda používá, pokud nedojde k odstranění rozkolísání ekonomiky pomocí vestavěných stabilizátorů. Pod tímto pojmem si můžeme představit soubor různých opatření, kterými je možné dosáhnout splnění cílů fiskální politiky. V rámci diskreční politiky může docházet ke změnám ve výši a struktuře daní, ke změnám ve výši investičních výdajů nebo ke změnám v sociální politice státu. Nevýhodou tohoto nástroje je jeho přílišná zdlouhavost při uvedení do praxe. Všechna tato opatření musí legislativním procesem, což většinou není proces snadný a trvající krátkou dobu. Také, například u daňových zákonů, je nutná určitá míra připravenosti veřejné správy na tyto změny. Tím dochází k posunu zamýšleného ovlivnění ekonomiky.

V České republice docházelo v minulosti k různým formám uplatnění diskreční politiky. V roce 1997 to byly tzv. vládní balíčky, ve kterých došlo ke snížení vládních výdajů, v roce 2004 změna v zákoně o DPH – snížení základní sazby DPH a naopak reakce na krizi započatou v roce 2007 – zvýšení snížené sazby DPH o 4 procentní body. Mezi další opatření bychom mohli zařadit zpřísnění výplat sociálních dávek, snížení vládních výdajů na veřejnou správu atd.

⁴⁹ CZESANÝ, S. *Hospodářský cyklus*, s. 107

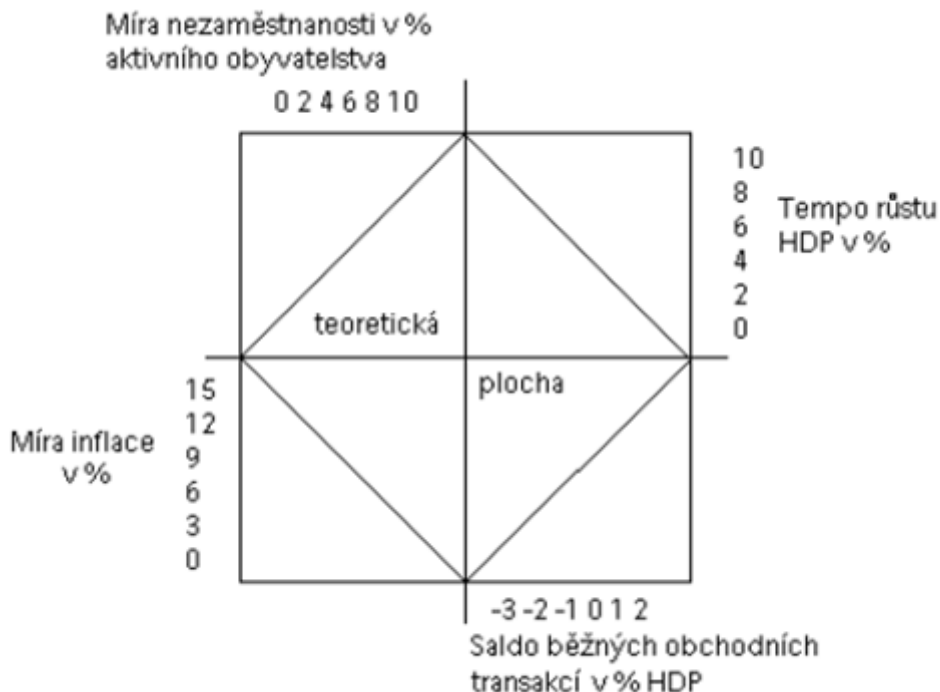
Také fiskální politika, stejně jako monetární, má formu restriktivní či expanzivní. Expanzivní politika podporuje agregátní poptávku. Pokud stát zvýší výdaje na veřejné zakázky, firmy najmou další zaměstnance, kteří dostávají mzdu. Tím se zvýší spotřeba, firmy mají vyšší odbyt, zvyšují svoji produkci, najímají další zaměstnance, zvyšuje se zaměstnanost a množství peněz mezi lidmi. Čím více se nakupuje a produkuje, tím vyšší objem daní stát vybere. Z krátkodobého hlediska má expanzivní fiskální politika prorůstový dopad, roste ekonomika, snižuje se nezaměstnanost, ale v důsledku vysoké poptávky rostou ceny. Zvyšuje se tedy cenová hladina, inflace. V dlouhodobém horizontu má růst cen vliv na snížení poptávky, tím se snižuje odbyt, firmy omezují produkci a začínají propouštět, nezaměstnanost se zvyšuje. Expanzivní fiskální politika využívá zvyšování vládních výdajů, ale také snižování daní. Restriktivní politika má stejný průběh, jen v opačném směru a s opačným dopadem. Spočívá v omezování a snižování agregátní poptávky zvyšováním čistých daní nebo snižováním vládních výdajů. V krátkém období dojde ke zvýšení nezaměstnanosti, snížení produktu a snížení cenové hladiny. V dlouhodobém horizontu se tedy nebude nezaměstnanost a reálný produkt měnit a cenová hladina se sníží.⁵⁰

⁵⁰ BRČÁK J., SEKERKA B., STARÁ D., SVOBODA R. *Česká republika ve světle ekonomických teorií*, s. 106, 107

4. Výsledky práce

V teoretické části jsme se zabývali příčinami a důsledky výkyvů ekonomického cyklu. Cílem ekonomiky je co nejvíce vyhladit tyto vlny prostřednictvím hospodářské politiky státu. Stát se snaží o zajištění cenové stability, usiluje o to, aby nedocházelo k prudkým výkyvům v cenové hladině, a podporuje zaměstnanost, aby se přibližovala přirozené míře nezaměstnanosti. Fiskální a monetární politika je pak nástrojem stabilizační makroekonomické politiky, jejíž úspěšnost je zobrazována pomocí tzv. magického čtyřúhelníku. Jeho autorem je britský ekonom Nicholas Kaldor. Na osách na sebe kolmých jsou vyneseny ukazatele (v %):

- průměrné roční tempo růstu reálného produktu;
- průměrná roční míra nezaměstnanosti;
- průměrná roční míra inflace;
- průměrný podíl salda běžných obchodních transakcí k nominálnímu produktu.



Obr. č. 4.1 Kaldorův magický čtyřúhelník

Tvar magického čtyřúhelníku na grafu ukazuje, jak byla vláda úspěšná v jednotlivých oblastech – čím více je vrchol čtyřúhelníku vzdálen od průsečíku os x a y , tím úspěšnější byla vláda v plnění příslušného cíle.⁵¹ Plocha čtyřúhelníku potom určuje úspěšnost celkovou. Nelze totiž snižovat míru nezaměstnanosti a zároveň snižovat inflaci. Vychýlení čtyřúhelníku nám potom naznačuje účinnost hospodářské politiky.

Z Kaldorova čtyřúhelníku jsme zjistili, že tempo růstu reálného produktu a míra nezaměstnanosti patří k ukazatelům, pomocí kterých hodnotíme ekonomickou situaci země. K porovnání jednotlivých států používáme také údaj o výši hrubého domácího produktu na obyvatele v PPS.

Velká hospodářská krize, která má počátek v roce 1929, byla ve svém konečném důsledku vyřešena až propuknutím 2. světové války a nástupem velkého vědeckotechnického vývoje. Tento vývoj se bohužel České republiky dotkl zpovzdálí, a to v konsekvenci s převzetím moci v roce 1948 Komunistickou stranou Československa a následným vývojem Československa až do roku 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu. O tržním hospodářství v novodobé historii České republiky můžeme hovořit až od roku 1989. Do té doby bylo uplatňováno plánované hospodářství, jehož princip spočívá v centrálně řízené ekonomice.

Teprve po roce 1989 dochází demokratickému přerodu společnosti a současně s tímto jevem se začíná prosazovat tržní hospodářství. Lidé začínají podnikat, podniky, které vlastní stát jsou privatizovány pomocí „kupónové privatizace“, začínají vznikat první obchodní společnosti. Ekonomiku České republiky tedy můžeme posuzovat z hlediska cyklických výkyvů až od této doby, ale s určitým zpožděním vůči rozvinutým ekonomikám.

⁵¹ PERNICA M., ŠEFČÍK V. *Makroekonomická gramotnost*, s. 149

4.1 Tempo růstu HDP

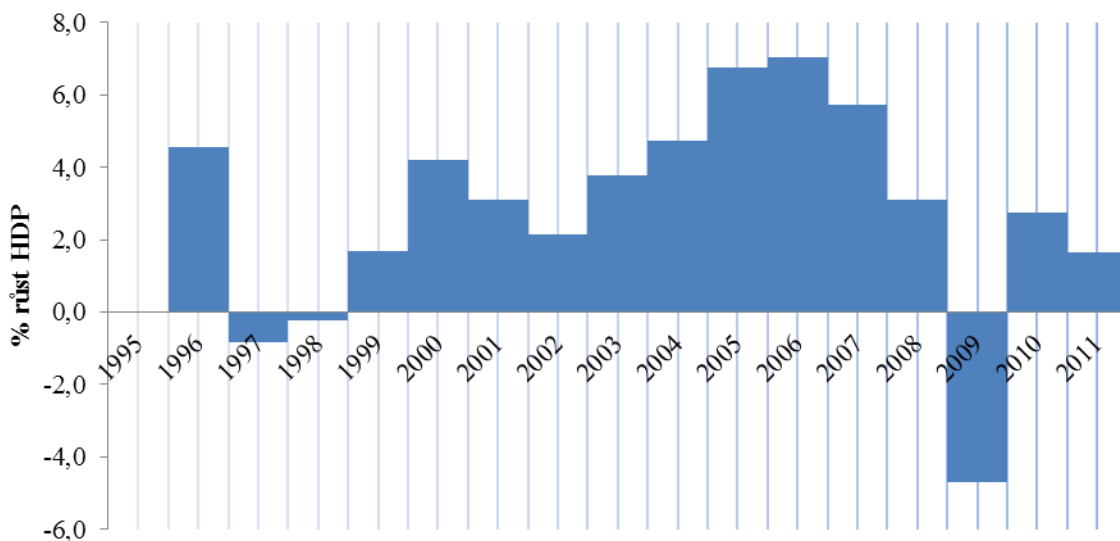
Jedním z ukazatelů, který nám hodnotí hospodářský vývoj a pomocí kterého můžeme zjistit fáze hospodářského cyklu, je tempo růstu HDP. Toto v reálné ekonomice vyplývá z reálného hrubého domácího produktu.

4.1.1 Tempo růstu HDP - Česká republika

Ukazatele reálné ekonomiky ČR	HDP	HDP na 1 obyvatele	HDP na 1 obyvatele v PPS	HDP
	mld. Kč, b. c.	Kč/obyv., b. c.	PPS/obyv., b. c.	%, r/r, reálně
1995	1 533,7	148 457	11 233	.
1996	1 761,6	170 772	12 093	4,5
1997	1 884,9	182 938	12 294	-0,9
1998	2 061,6	200 252	12 340	-0,2
1999	2 149,0	208 992	12 784	1,7
2000	2 269,7	220 949	13 514	4,2
2001	2 448,6	239 487	14 454	3,1
2002	2 567,5	251 700	15 018	2,1
2003	2 688,1	263 497	15 861	3,8
2004	2 929,2	286 979	16 915	4,7
2005	3 116,1	304 478	17 804	6,8
2006	3 352,6	326 553	18 946	7,0
2007	3 662,6	354 808	20 660	5,7
2008	3 848,4	368 986	20 227	3,1
2009	3 739,2	356 405	19 307	-4,7
2010	3 775,2	358 957	19 438	2,7
2011	3 807,8	362 763	20 072	1,7

Tabulka č. 4.1 Ukazatele reálné ekonomiky ČR (zdroj Český statistický úřad)

HDP



Graf č. 4.1 Míra růstu HDP Česká republika (% , r/r; zdroj Český statistický úřad)

V grafu č. 4.1 můžeme pozorovat vývoj míry růstu HDP v České republice v námi sledovaném období. Je zřetelný pokles v letech 1997 a 1998, kdy se ekonomika dostává do záporných hodnot. Na tento výkyv mohla mít vliv asijská krize, ale pokud porovnáme hodnotu ukazatele v tomto roce s dalšími státy (viz graf č. 4.2), zřejmě půjde o vnitřní nerovnováhu způsobenou politickou situací v České republice.

Česká národní banka jako první, v květnu 1997, řeší tento pokles snížením sazby povinných minimálních rezerv komerčních bank z 11,5 procenta na 9,5 procenta, od července 1998 dochází ke snížení na 7,5 procenta a od října 1999 činí povinné minimální rezervy už jen 2 procenta. Diskontní sazba byla v květnu 1997 zvýšena z 10,5 procenta na 13 procent, následně v srpen 1998 snížena na 11,5 procenta. Toto je příklad uplatnění nepřímých nástrojů monetární politiky. Jestliže snížení povinných minimálních rezerv patří do expanzivní monetární politiky, zvyšuje nabídku peněz a zlevňuje úvěry, zvýšení diskontu řadíme do restriktivní, která naopak snižuje nabídku peněz a zdražuje úvěry. V tomto případě Česká národní banka zřejmě chtěla podpořit ekonomický růst, ale zároveň se snažila o cílování inflace (udržení určité míry inflace). Ještě v roce 1998 je tempo růstu HDP záporné v důsledku přetrvávající nedůvěry ve vládu a ve zpoždění působení „vládních ekonomických balíčků“, které měly snížit deficit obchodní bilance.

Po roce 1999 je tempo růstu HDP v kladných hodnotách až do konce roku 2008, s jedním poklesem v roce 2002 a dalšími v letech 2007 a 2008. Pokles v roce 2002 způsobily mimo jiné i ničivé povodně, které postihly velkou část území. Zasáhly nejenom průmysl, dopravu, zemědělství, ale také domácnosti, a následně tato katastrofa a její odstraňování ovlivnila růst HDP v dalších letech. Od roku 2002 do roku 2006 je tempo růstu HDP příznivé, v roce 2006 se dostává na vrchol při hodnotě 7 procent, ale v dalších dvou letech postupně klesá. V roce 2009 nastává prudký pokles na hodnotu -4,7 procenta, na českou ekonomiku dolehla krize způsobená hypotečním krachem v USA. Vláda České republiky přijala opatření shrnutá v Národním protikrizovém plánu. Jeho součástí bylo například změny daňových zákonů, podpora exportu, zemědělství, zvýšení investic do dopravní infrastruktury. V letech 2010 a 2011 je tempo růstu nízké, jen 2,7 a 1,7 procenta. Stále se jedná o následek Hypoteční krize. Firmy jsou opatrné v investování, došlo k útlumu ve stavebnictví a v automobilovém průmyslu je očekávaný také znatelný pokles. Zvyšuje se počet insolvenčních řízení, a to jak u právnických tak i u fyzických osob. Věřitelé přichází o své pohledávky a sami se dostávají do potíží.

Při interpretaci předcházejícího grafu (č. 4.1) jsme zjistili, že v období od roku 1995 do roku 2011 došlo ke dvěma propadům tempa růstu HDP do záporných hodnot způsobených politickou situací v prvním případě a přírodní katastrofou v druhém, a to v letech 1997, 1998 a v roce 2009.

Vláda se tyto situace snaží řešit pomocí „úsporných balíčků“, které zahrnují např. změny v daňových zákonech (snaha o zvýšení rozpočtových příjmů), ale také opatření týkající se např. investic do dopravní infrastruktury, kdy v roce 2009 vláda tyto investice se snažila zvyšovat a v roce 2012 dochází k jejich omezování.

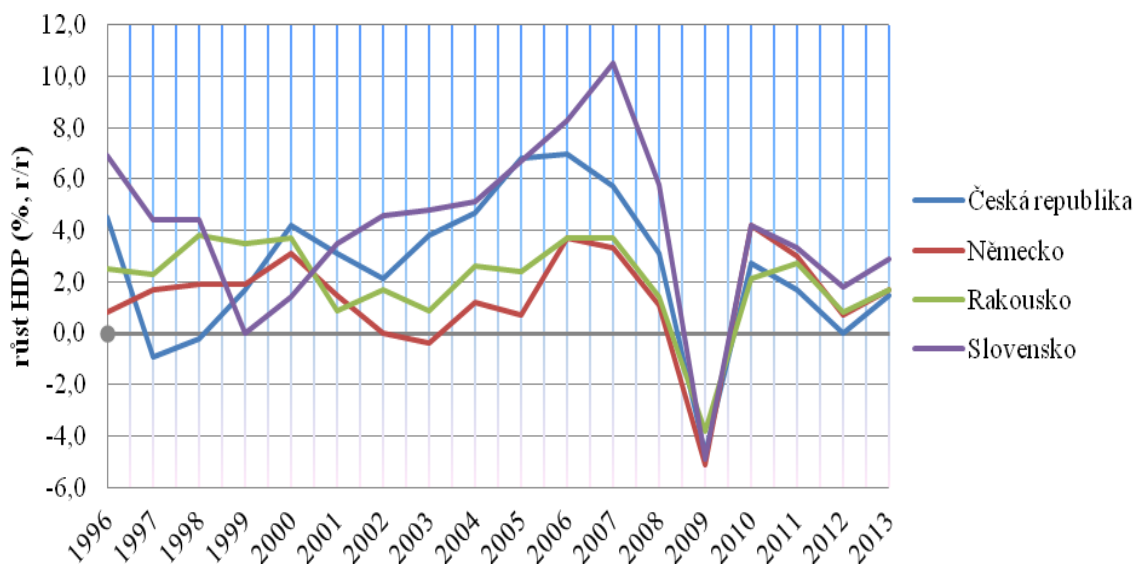
Nevýhodou fiskálních zásahů do ekonomiky je jejich pomalé zavedení do praxe a pomalá reakce z důvodu legislativního procesu. Z tohoto důvodu požadovaný efekt může nastat například až v okamžiku, kdy situace v ekonomice bude opačná a zamýšlený zásah bude působit kontraproduktivně.

Česká národní banka ovlivňuje ekonomiku také změnami úrokových mír, naposledy v roce 2012 přistoupila ke snížení úrokových sazeb na nejnižší úroveň od roku 1993 – diskontní sazba 0,05%, repo sazba 0,05%, lombardní sazba 0,25%.

4.1.2 Tempo růstu HDP - vybrané země

<i>rok/země</i>	<i>Česká republika</i>	<i>Německo</i>	<i>Rakousko</i>	<i>Slovensko</i>
1996	4,5	0,8	2,5	6,9
1997	-0,9	1,7	2,3	4,4
1998	-0,2	1,9	3,8	4,4
1999	1,7	1,9	3,5	0
2000	4,2	3,1	3,7	1,4
2001	3,1	1,5	0,9	3,5
2002	2,1	0	1,7	4,6
2003	3,8	-0,4	0,9	4,8
2004	4,7	1,2	2,6	5,1
2005	6,8	0,7	2,4	6,7
2006	7	3,7	3,7	8,3
2007	5,7	3,3	3,7	10,5
2008	3,1	1,1	1,4	5,8
2009	-4,7	-5,1	-3,8	-4,9
2010	2,7	4,2	2,1	4,2
2011	1,7	3	2,7	3,3
2012	0	0,7	0,8	1,8
2013	1,5	1,7	1,7	2,9

Tabulka č. 4.2 Tempo růstu HDP – vybrané země (% , zdroj EUROSTAT); rok 2012 a 2013 predikce



Graf č. 4.2 Míra růstu HDP – vybrané země (%; r/r; zdroj Eurostat)

Pokud srovnáme hodnoty míry růstu HDP námi vybraných zemí, můžeme zaznamenat rozdílný vývoj od počátku našeho srovnávání, tj. od roku 1996, do roku 2007. Od tohoto roku nastává shodný vývoj, a to strmá degrese mající dno, v případě Německa, až na hodnotě – 5,1 procenta.

Jak již bylo řečeno, od roku 1996 se tempo růstu HDP v každé zemi vyvíjelo rozdílně. Nejvyšší nárůst, po předcházejícím poklesu, nastává od roku 1999 ve Slovenské republice. Slovensko bylo vždy z velké části zemědělskou zemí, průmysl zde byl zastoupen jen v malé míře. Postupně do této lokality přicházejí velcí investoři ze zahraničí, protože Slovensko umožňuje daňové úlevy pro podporu investování. Staví zde nové továrny, např. automobilky Volkswagen, Peugeot či Kia nebo Foxconn či Samsung jako představitelé elektrotechnického průmyslu.

Od roku 2004 do roku 2007 slovenský hrubý domácí produkt roste v průměru o necelá 2 procenta. Vrcholem křivky je rok 2007 s hodnotou 10,5 procenta. Poté dochází stejně jako u ostatních srovnávaných států k prudkému snížení hodnoty tempa růstu HDP až na 5,8 procenta v roce 2008 a na – 4,9 procenta v roce 2009. Tzn., že během dvou let došlo

k propadu ekonomiky o více než 10 procent. Tento velký skok nám říká, že krize zde měla značný dopad a my můžeme vyvozovat, že slovenská ekonomika není příliš stabilní.

Další sledovanou zemí je Rakousko. To vykazuje v letech 1996 až 2007 celkem stabilní hodnoty tempa růstu HDP od 0,9 do 3,8 procenta. Jedná se tedy o stabilní ekonomiku bez nežádoucích vlivů, které by rozkolísaly ve větší míře tuto křivku. Mezi významné zdroje patří např. turistický průmysl, ale i zemědělství.

V roce 2001 dochází k poklesu na 0,9 procenta jako reakci na nepřehlednou politickou situaci po volbách v roce 1999. Na několik měsíců, po sestavení koaliční vlády, některé státy Evropské unie zavedly diplomatické sankce vůči Rakousku. Po tomto poklesu zavedla rakouská vláda úsporná opatření a hospodářské reformy. V roce 2002 se posuzovaný ukazatel mírně zvýšil, ale v roce 2003 znovu spadl na hodnotu roku 2001. Poté dochází k postupnému zvyšování až do roku 2007, kdy se ekonomika znovu propadá až na hodnotu – 3,8 procenta v roce 2009.

Poslední z námi sledovaných států je Německo, které má podobně jako Rakousko nejméně rozkolísané hodnoty míry růstu HDP v období 1996 až 2005, a to od záporné hodnoty 0,4 až do kladné 3,1 procenta. Od roku 2000 pozorujeme klesající tempo růstu HDP, které se zastavuje v roce 2003 na hodnotě – 0,4 procenta. V roce 2002 zasáhly, stejně jako Českou republiku, i Německo katastrofální povodně. Tím bychom mohli vysvětlit pokles v tomto roce a roce následujícím. V roce 2005 v Německu proběhly volby, které mírně negativně ovlivnily míru růstu HDP. V roce 2006 se německá ekonomika dostává na vrchol, po němž následuje pád způsobený krizí. V roce 2010 se dostává nad hodnotu roku 2006, ale vzápětí opět dochází k poklesu.

Německo má nižší tempo růstu HDP než Rakousko, což souvisí především se sjednocením Spolkové republiky Německa s Německou demokratickou republikou v roce 1990. Stále ještě se Německo vypořádává s problémy, které s sebou tato situace přinesla.

Po komparaci jednotlivých zemí vidíme, že u všech států došlo v roce 2009 k prudkému dopadu zapříčiněnému probíhající krizí. Hodnota tempa růstu se v tomto roce dostala u všech států na nejnižší hodnotu ve sledovaném období. Před tímto jevem všechny ekonomiky vykazovaly rostoucí trend s mírnými výkyvy.

4.2 HDP na obyvatele v PPS

Pro zachycení vývoje ekonomiky České republiky v období 1995 – 2011 a jeho komparaci s dalšími zeměmi použijeme údaje o výši hrubého domácího produktu na obyvatele v PPS, tento údaj přesněji zachycuje obraz reálné ekonomiky.

Vzhledem k tomu, že následně porovnáваме údaje států, které nepoužívají stejnou měnovou jednotku, je nutné provést přepočec. K této komparaci se využívá umělá měnová jednotka PPS.

PPS (standard kupní síly) je měnová jednotka, v níž se navzájem vyrovnávají rozdíly mezi kupní silou jednotek národních měn členských zemí EU podle stavu po jejím rozšíření k 1. 1. 2007 na EU 27. Úhrn údajů o HDP za všech 27 zemí přepočtených do eur (dříve do ECU) se rovná stejné částce vyjádřené v PPS. Údaje o hodnotě PPS za jednotlivé členské státy jsou převzaty z obecné databáze Eurostatu dne 21. 6. 2012. PPS vyjadřuje množství statků, které je v průměru možné zakoupit za 1 euro na území EU27 po kurzovém přepočtu u zemí, které používají jinou měnovou jednotku než euro.⁵²

4.2.1 HDP na obyvatele v PPS – Česká republika

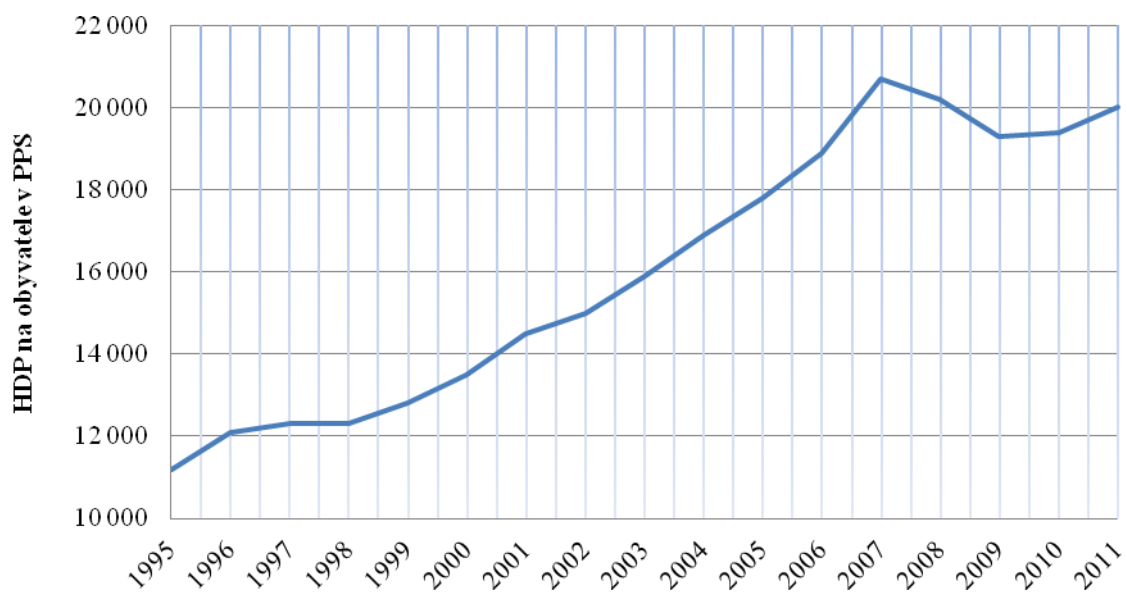
Po vynesení údajů z tabulky č. 4.1 do grafu je zřetelný vzestup hodnoty tohoto ukazatele v období od roku 1995 až do roku 2007, kdy se tento růst láme a nastává pokles. Od roku 2009 zaznamenáváme slabý vzestup, výraznější potom v roce 2011. Podobně jako u předchozího grafu můžeme pozorovat v letech 1996 – 1998 stagnaci ve výši HDP na obyvatele v PPS. Tento minimální růst byl způsoben asijskou finanční krizí a vláda České republiky na něj reagovala přijetím tzv. „vládních balíčků“, ve kterých byly stanoveny kroky ke stabilizaci státního rozpočtu. Ekonomika se po tomto období dostává opět do růstové fáze, od roku 1998 má vzrůstající trend.

⁵² Ministerstvo financí: Makroekonomická predikce
http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Makroekonomicka-predikce_2012-Q3.pdf

Vrchol křivky je v roce 2007, kdy dosáhla hodnoty 20.660 PPS/obyvatele. Po tomto roce nastává pokles. Vláda znovu koná reformní kroky, a to jak na příjmové straně, tak na straně výdajů státu. Byly sníženy přídavky na děti, porodné a další sociální dávky, ale také došlo např. k posunu hranice věku odchodu do důchodu. Příjmová strana státního rozpočtu byla pozitivně ovlivněna zvýšením snížené sazby daně z přidané hodnoty. Vláda ale také provedla změny v zákoně o daních z příjmů. U právnických osob byla snížena sazba daně v roce 2007 na 24 procentních bodů a o rok později ještě o 3 procentní body. U daně z příjmů fyzických osob došlo v roce 2008 k zavedení jednotné sazby daně ve výši 15 procentních bodů oproti předchozím progresivním sazbám, byly výrazně zvýšeny slevy na dani, zřejmě jako kompenzace rodinám v důsledku zrušení společného zdanění manželů.

V roce 2009 byla přijata protikrizová opatření spočívající například v podpoře podnikání, kdy rozhodnutím vlády byla zrušena povinnost záloh na daň z příjmů pro firmy a podnikatele s počtem zaměstnanců nižším než 5 pro rok 2009 a byly umožněny zrychlené odpisy majetku pořízeného v období leden 2009 až červen 2010. Tyto kroky měly umožnit firmám a podnikatelům prostředky, které neodvedly na daních, využít k investování a tím ke zvyšování produkce a zlepšit jejich perspektivu v krizovém období. Tím by také docházelo k nárůstu počtu pracovních míst, lidé by měli více prostředků na spotřebu a došlo by ke zvyšování HDP.

V roce 2009 je zřejmý další zlom, HDP na obyvatele v PPS se pomalu zvyšuje a i v dalších letech zaznamenáváme mírný nárůst. Tento nárůst ale může být ovlivněn úspornými opatřeními vlády přijatými na konci roku 2012 (zvýšení sazeb DPH, daně z převodu nemovitostí, změnami v zákoně o daních z příjmů). Lidé reagují na zvyšování daní snižováním spotřeby a tím je ovlivněna domácí poptávka.



Graf č. 4.3 Vývoj HDP na obyvatele v PPS – Česká republika (zdroj Český statistický úřad)

4.2.2 HDP na obyvatele v PPS – vybrané země

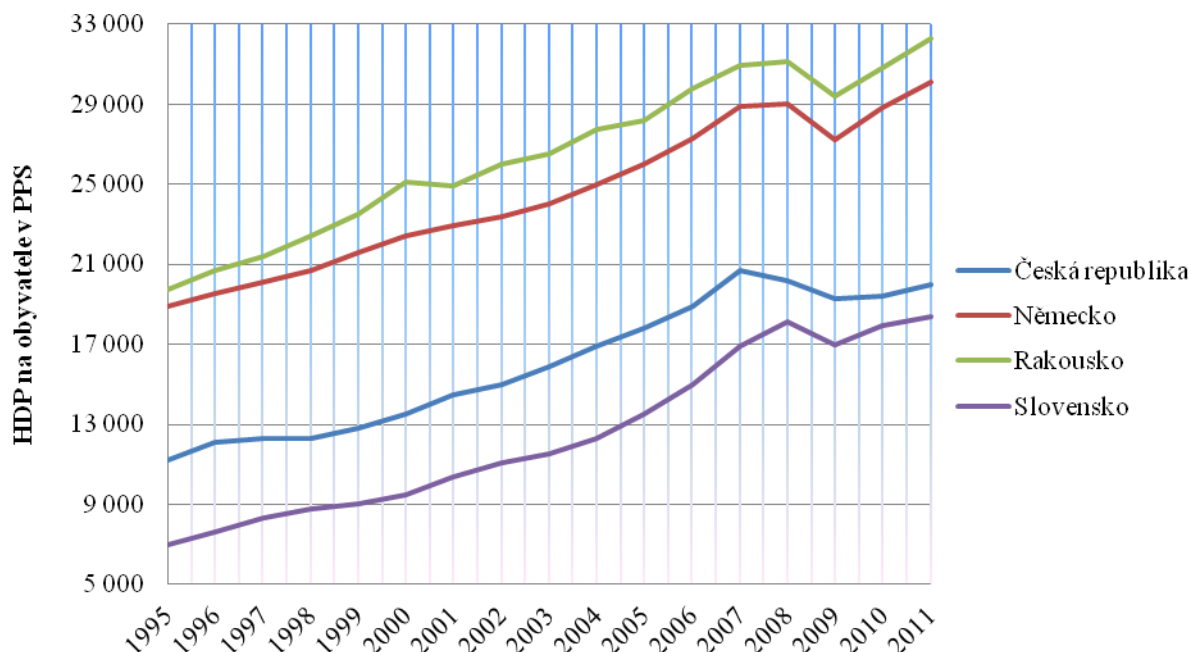
<i>rok/země</i>	<i>Česká republika</i>	<i>Německo</i>	<i>Rakousko</i>	<i>Slovensko</i>
1995	11 200	18 900	19 700	7 000
1996	12 100	19 500	20 700	7 600
1997	12 300	20 100	21 400	8 300
1998	12 300	20 700	22 400	8 800
1999	12 800	21 600	23 500	9 000
2000	13 500	22 400	25 100	9 500
2001	14 500	22 900	24 900	10 400
2002	15 000	23 400	26 000	11 100
2003	15 900	24 000	26 500	11 500
2004	16 900	25 000	27 700	12 300
2005	17 800	26 000	28 200	13 500
2006	18 900	27 300	29 800	15 000
2007	20 700	28 900	30 900	16 900
2008	20 200	29 000	31 100	18 100
2009	19 300	27 200	29 400	17 000
2010	19 400	28 800	30 800	17 900
2011	20 000	30 100	32 299	18 400

Tabulka č. 4.3 HDP na obyvatele v PPS (zdroj EUROSTAT)

Z následujícího grafu (č. 4.4) můžeme posoudit jak vývoj hospodářství v jednotlivých námi vybraných státech, ale také jejich ekonomickou vyspělost.

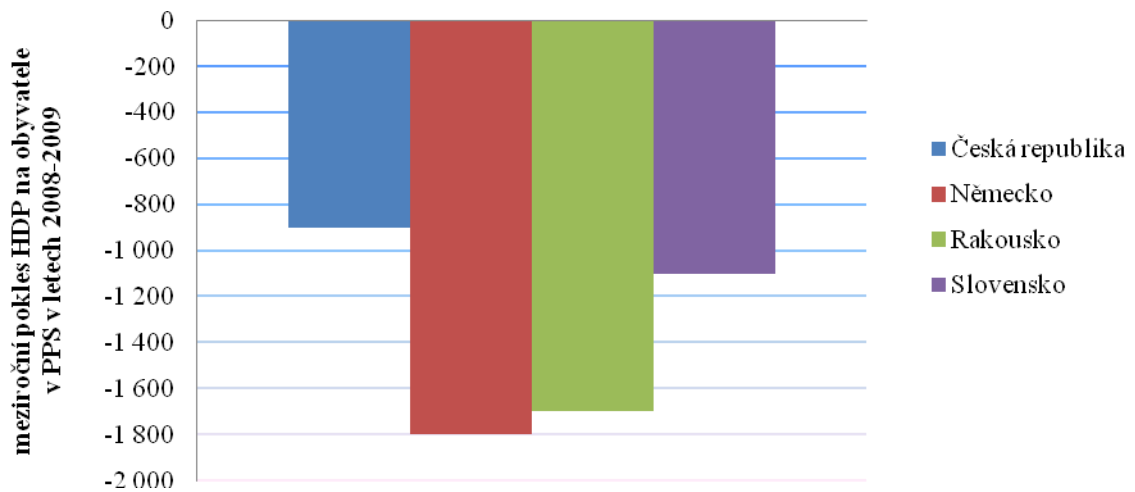
Jednotlivé státy mají podobný vývoj HDP na obyvatele v PPS, od roku 1995 do roku 2007 jsou křivky rostoucí, kromě Rakouska, u něhož dochází v roce 2001 k mírnému poklesu.

Rok 2008 znamená pro Českou republiku pokles, ostatním státům ukazatel ještě lehce stoupá. V roce 2009 ale již zaznamenáváme důsledky krize ve všech posuzovaných zemích.



Graf č. 4.4 HDP na obyvatele v PPS - vybrané země (zdroj Eurostat)

V grafu č. 4.5 je znázorněn meziroční pokles HDP na obyvatele v PPS v letech 2008-2009, vidíme, že nejvyšší propad tohoto ukazatele byl v roce 2009 v Německu, těsně následovaném Rakouskem. Nejnižší jsme registrovali v České republice a Slovensku. Po tomto roce dochází opět k nárůstu, přičemž všechny země kromě České republiky se dostávají nad své předchozí vrcholové hodnoty.



Graf č. 4.5 Meziroční pokles HDP na obyvatele v PPS v letech 2008-2009 (zdroj EUROSTAT, vlastní výpočty)

Pokud bychom posuzovali ekonomickou vyspělost zemí podle výše HDP na obyvatele v PPS, nejvyšší úroveň disponuje Rakousko následované Německem. Česká republika zaostává za Německem v průměru o 8.412 PPS/obyvatele a Slovensko ztrácí na Německo průměrně 11.306 PPS/obyvatele. Z grafu je také zřetelné tempo Slovenska, kterým se přibližuje České republice. Stejně jako u ní je nesporný vliv centrálně řízené ekonomiky v období do roku 1989, kdy na Slovensku do roku 1989 nebyl podporován průmysl, ale šlo především o zemědělské oblasti. Po rozdělení Československa v roce 1993 se Slovensko snažilo o přilákání zahraničních investorů, např. daňovými úlevami, v roce 2002 dosáhly tyto investice výše 4,1 mld. US.

Důsledky krize jsou patrné v roce 2009, kdy všechny sledované státy vykazují pokles HDP na obyvatele v PPS. Tomuto předcházela pozvolný růst od počátku sledovaného období, tj. od roku 1995.

4.3 Vývoj nezaměstnanosti

Nezaměstnanost můžeme vymezit jako počet ekonomicky aktivních osob, které nejsou v placeném zaměstnání či sebezaměstnání, hledají aktivně práci a jsou schopny a ochotny během určité doby nastoupit do práce. Můžeme ji rozčlenit na čtyři typy.

Prvním je frikční nezaměstnanost, která je způsobena přirozeným pohybem osob na trhu práce (absolventi, hledání nového pracovního místa např. z důvodu stěhování, příchodu z mateřské dovolené apod.).

Dalším typem je strukturální, která vzniká při snižování výroby v určitém odvětví a většinou postihuje jen určitý region v zemi. Může také dojít k situaci, kdy v daném regionu, který má vysokou strukturální nezaměstnanost, začne působit firma, která nabízí volná pracovní místa, ale z důvodu chybějících kvalifikovaných pracovníků nedochází ke snižování míry nezaměstnanosti. V tomto případě je výborným nástrojem pro řešení strukturální nezaměstnanosti aktivní politika zaměstnanosti.

Třetím typem je sezónní nezaměstnanost, která souvisí s ročním obdobím.

Posledním typem je cyklická nezaměstnanost, která nás z hlediska hospodářských cyklů zajímá nejvíce, protože ostatní typy nezaměstnanosti jsou součástí přirozené míry nezaměstnanosti. Cyklická nezaměstnanost je tedy rozdílem mezi skutečnou a přirozenou mírou nezaměstnanosti, je ovlivněna výkyvy ekonomiky. Pokud se ekonomika dostává do recese, klesá výroba a firmy snižují náklady, mimo jiné také propouštěním. Výši cyklické nezaměstnanosti vyjádřil ekonom Arthur M. Okun. Pokud poklesne reálný produkt o 2 až 3 procentní body pod úroveň potenciálního produktu, zvýší se míra nezaměstnanosti o 1 procentní bod.

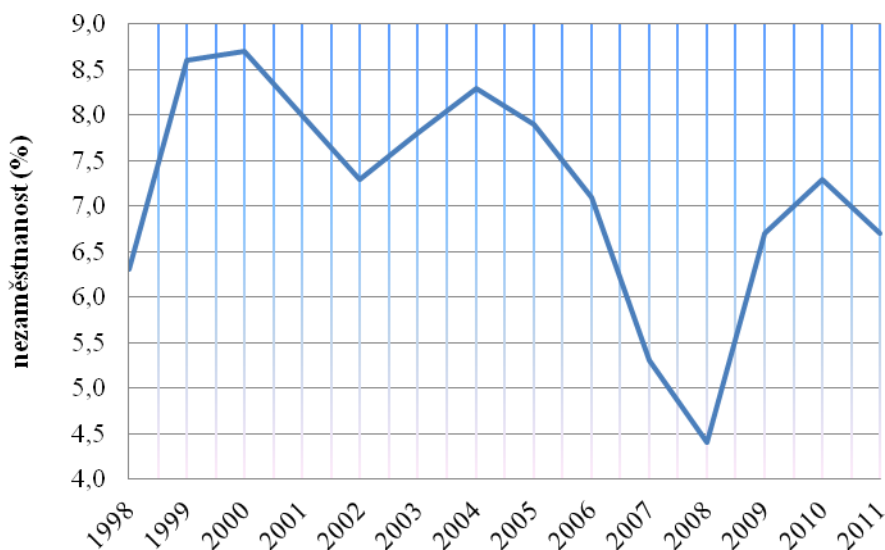
Výše nezaměstnanosti je ovlivněna ekonomickou situací a také typem politiky zaměstnanosti, kterou provádí ten který stát. K ovlivnění výše nezaměstnanosti používá stát aktivní a pasivní politiku zaměstnanosti.

Aktivní spočívá v podpoře znovuzачlenění nezaměstnaných do pracovního procesu. Stát k tomuto využívá např. rekvalifikace nezaměstnaných, vytváření pracovních míst pro absolventy, veřejně prospěšné práce, chráněné dílny či v příspěvcích pro zaměstnavatele.

Pasivní spočívá v poskytování sociálních dávek nezaměstnaným.

4.3.1 Vývoj nezaměstnanosti – Česká republika

V České republice, ve sledovaném období 1998-2011 (graf č. 4.6), dochází k výkyvům v tomto ukazateli, od výchozí hodnoty 6,3 procent v roce 1998, přes nejvyšší hodnotu 8,7 procent z roku 2000 až po nejnižší nezaměstnanost v roce 2008 (4,4 %). Míra nezaměstnanosti se v období 1998 – 2006 pohybuje okolo přirozené míry nezaměstnanosti, je zřejmé, že cyklická nezaměstnanost tvoří pouze její malou část. V roce 2008 dochází ke snížení tohoto ukazatele až na již zmiňovanou hodnotu 4,4 %, ale vzápětí je zde patrný vliv hypoteční krize, míra nezaměstnanosti v roce 2009 vzrostla o 2,3 procentního bodu a v roce 2010 o dalších 0,6 %.



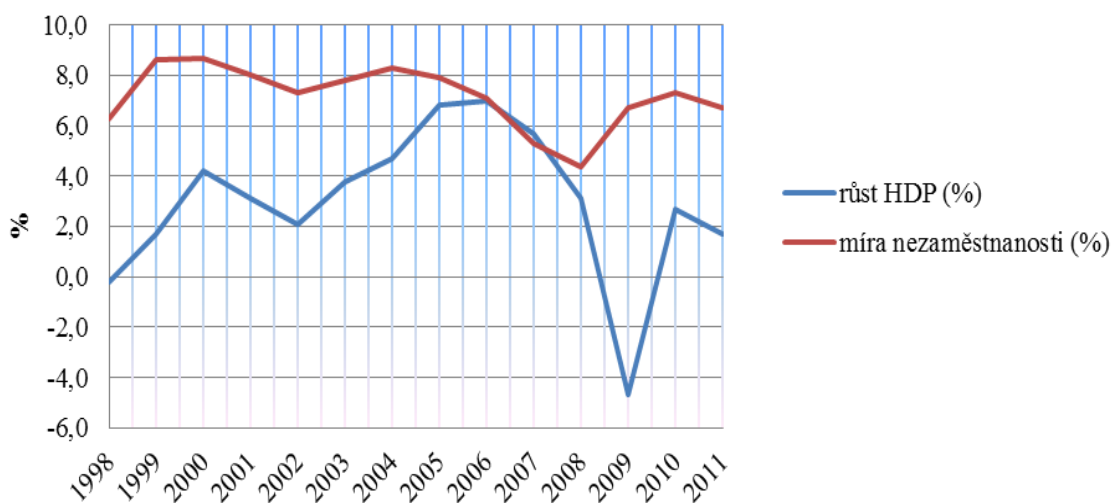
Graf č. 4.6 Vývoj nezaměstnanosti – Česká republika (zdroj Český statistický úřad)

Zjišťujeme, že v období od roku 1998 do roku 2004 mají křivky znázorněné v grafu č. 4.7 (porovnání růstu HDP a míry nezaměstnanosti) podobný průběh, např. v roce 2000 dochází

k růstu HDP, ale je i nejvyšší míra nezaměstnanosti v námi sledovaném období, podobně v roce 2002 nastává pokles jak míry nezaměstnanosti, tak i růstu HDP. Pokud bychom tedy měli interpretovat graf č. 4.7, míra nezaměstnanosti má průběh zpožděný o 2 roky oproti tempu růstu HDP.

Tyto výkyvy v míře nezaměstnanosti neodpovídají Okunovu zákonu, proto vysvětlením mohou být zásahy státu prostřednictvím státní politiky zaměstnanosti, ale také vývoj průmyslu, kdy dochází k automatizaci a robotizaci výroby a tím ke snížení počtu pracovních míst.

Vyjádření Okunova zákona, tedy vazbě mezi cyklickou nezaměstnaností a mírou růstu HDP, odpovídá období od roku 2008 do roku 2010, kdy při prudkém propadu HDP v roce 2009 (o 7,8%) došlo k nárůstu nezaměstnanosti (o 2,3%).

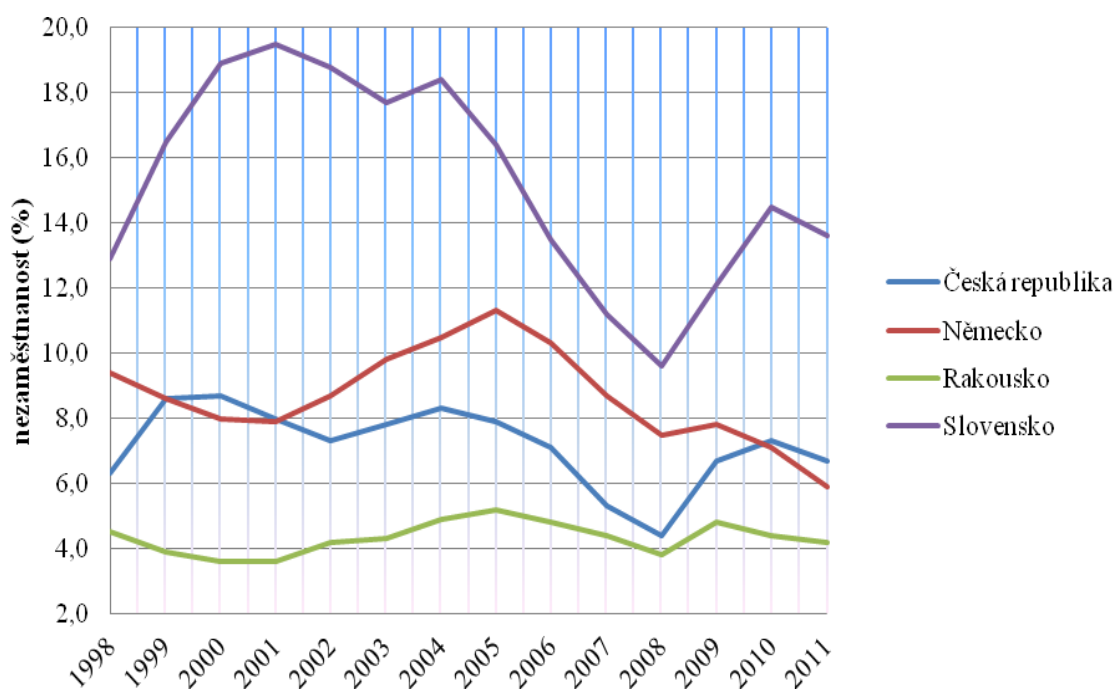


Graf č. 4.7 Porovnání růstu HDP a míry nezaměstnanosti v období 1998 – 2011 – Česká republika (zdroj Český statistický úřad, EUROSTAT)

4.3.1 Vývoj nezaměstnanosti - vybrané země

<i>rok/země</i>	<i>Česká republika</i>	<i>Německo</i>	<i>Rakousko</i>	<i>Slovensko</i>
<i>1998</i>	6,3	9,4	4,5	12,9
<i>1999</i>	8,6	8,6	3,9	16,5
<i>2000</i>	8,7	8,0	3,6	18,9
<i>2001</i>	8,0	7,9	3,6	19,5
<i>2002</i>	7,3	8,7	4,2	18,8
<i>2003</i>	7,8	9,8	4,3	17,7
<i>2004</i>	8,3	10,5	4,9	18,4
<i>2005</i>	7,9	11,3	5,2	16,4
<i>2006</i>	7,1	10,3	4,8	13,5
<i>2007</i>	5,3	8,7	4,4	11,2
<i>2008</i>	4,4	7,5	3,8	9,6
<i>2009</i>	6,7	7,8	4,8	12,1
<i>2010</i>	7,3	7,1	4,4	14,5
<i>2011</i>	6,7	5,9	4,2	13,6

Tabulka č. 4.4 Míra nezaměstnanosti (% , zdroj EUROSTAT)



Graf č. 4.8 Porovnání míry nezaměstnanosti v období 1998 – 2011 - vybrané země (zdroj EUROSTAT)

Z grafu č. 4.8 zřetelně vidíme značný rozdíl mezi hodnotami míry nezaměstnanosti Slovenska a ostatními srovnávanými státy. Do maxima se Slovensko dostalo v roce 2001, kdy míra nezaměstnanosti dosáhla hodnoty 18,9 procentního bodu, následně docházelo ke snižování, s výjimkou roku 2004, až do roku počátku krize v roce 2008, kdy došlo ke zlomu a došlo k opětovnému růstu na hodnotu 14,5 %.

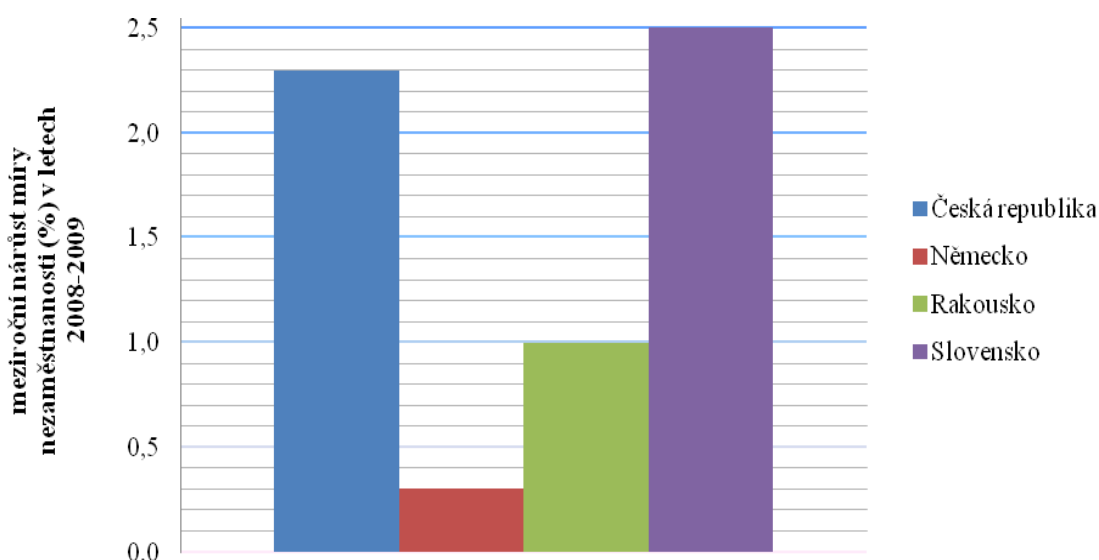
Ostatní státy nemají takto dramatický průběh, jen v Německu došlo k nárůstu nezaměstnanosti v roce 2005. Překvapivě v Německu krize příliš neovlivnila tento ukazatel, v roce 2009 nastalo zvýšení o pouhé 0,3 procentního bodu a následně nezaměstnanost klesá.

Nejnižší míru nezaměstnanosti registrujeme v Rakousku, kde nedochází ani k přílišným výkyvům daného ukazatele (maximální hodnota daného období je 5,2 procentního bodu, minimální 3,6 procentního bodu).

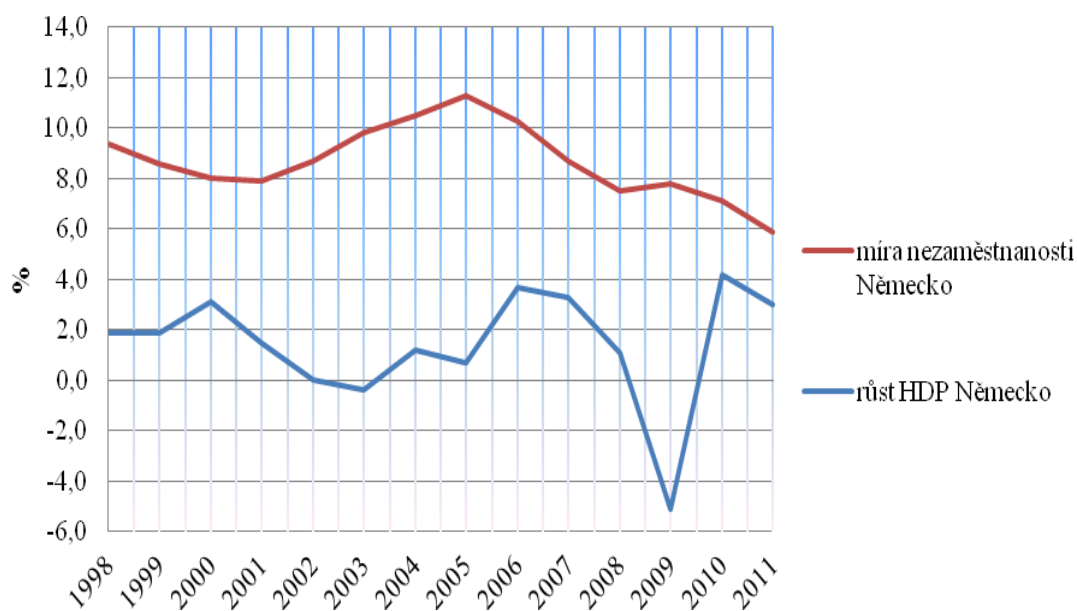
V období od roku 1998 do roku 2005 se míra nezaměstnanosti vyvíjela v každé zemi jinak, proto je možné říci, že na vývoj v tomto období nepůsobily globální vlivy, ale spíše vývoj

uvnitř státu. Od roku 2005 mají křivky znázorňující průběh míry nezaměstnanosti negativní sklon ve všech námi sledovaných zemích až do roku 2008, kdy nastává zlom a míra nezaměstnanosti začíná růst.

Meziroční nárůst v letech 2008 a 2009 v ekonomicky vyspělejších zemích (Rakousko a Německo) je výrazně nižší než v České republice a Slovensku (viz graf č. 4.9). V Německu se dokonce po roce 2009 nezaměstnanost snižuje až na hodnotu 5,9 procentního bodu, tj. na nejnižší hodnotu v námi sledovaném období. Stejně tak nastává pokles v Rakousku. V České republice a na Slovensku se míra nezaměstnanosti začíná snižovat až v následujícím roce.



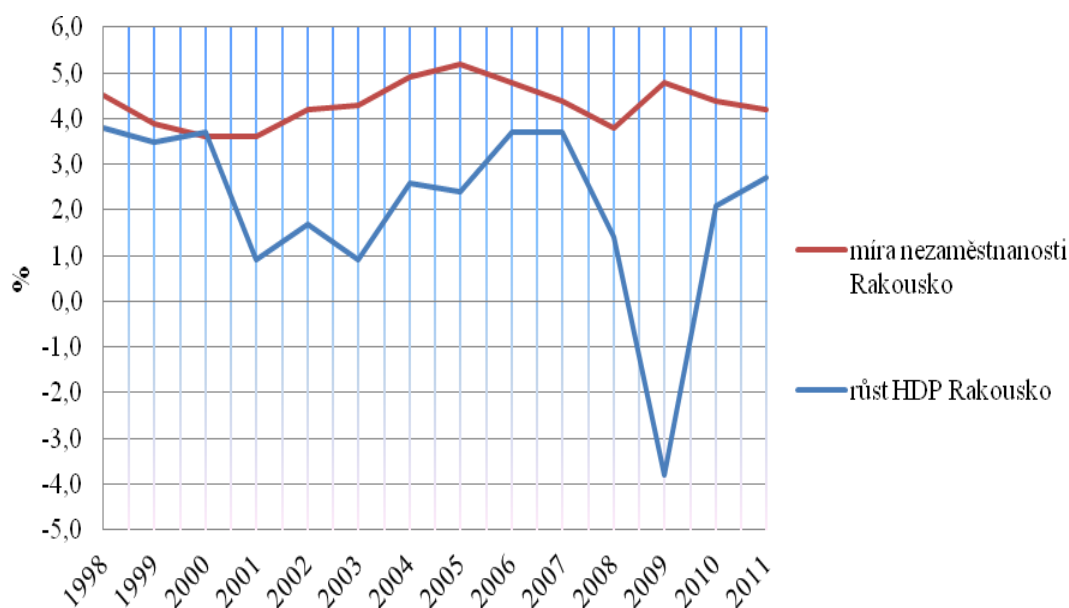
Graf č. 4.9 Meziroční nárůst míry nezaměstnanosti (%) v letech 2008-2009 (zdroj EUROSTAT, vlastní výpočty)



Graf č. 4.10 Porovnání růstu HDP a míry nezaměstnanosti v období 1998 – 2011 v Německu (zdroj EUROSTAT)

U Německa není patrný posun reakce míry nezaměstnanosti na růst HDP, v roce 2000 pozorujeme růst HDP a zároveň pokles míry nezaměstnanosti, v období 2001 – 2005 německá ekonomika stagnuje a míra nezaměstnanosti stoupá až na hodnotu 11,3 %, roce 2006 se zvyšuje hodnota tempa růstu HDP a zároveň nezaměstnanost klesá.

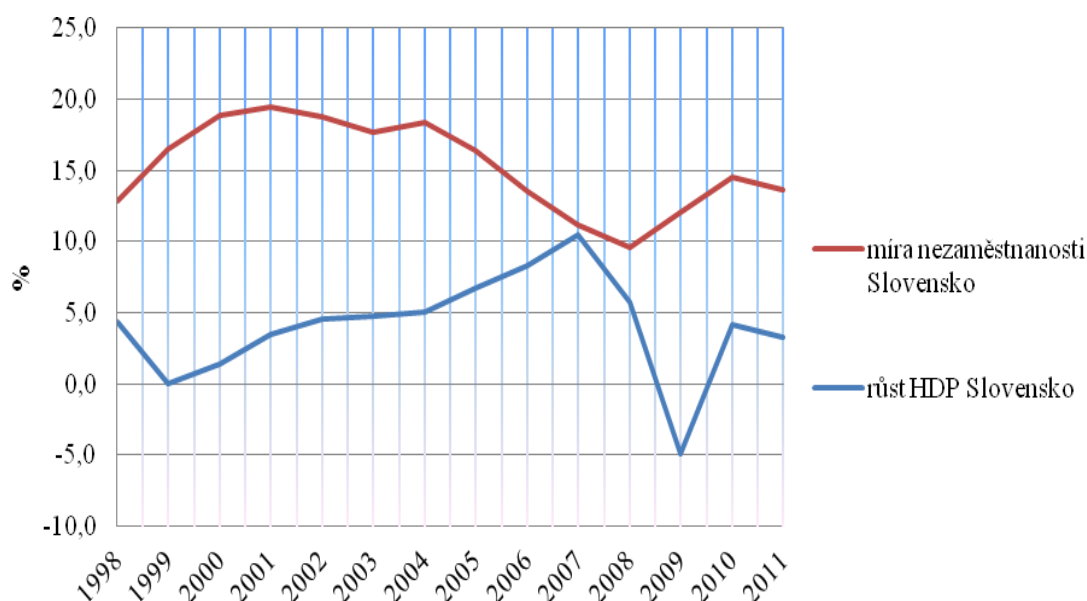
V krizovém roce 2009 dochází sice k prudkému poklesu tempa růstu HDP, ale míra nezaměstnanosti se zvýšila jen mírně, hospodářská politika Německa dokázala předejít nárůstu počtu nezaměstnaných. Ekonomika Německa se rychle vzpamatovala především díky exportu a i když tempo růstu HDP se lehce snížilo, míra nezaměstnanosti ještě klesla na hodnotu 5,9 %, což je minimum od roku 1992.



Graf č. 4.11 Porovnání růstu HDP a míry nezaměstnanosti v období 1998 – 2011 v Rakousku (zdroj EUROSTAT)

Při komparaci míry nezaměstnanosti a růstu HDP v Rakousku zjišťujeme, že i když v roce 2001 došlo k prudkému poklesu HDP (reakce na politickou situaci ve státě), o 2,8 procentního bodu, míra nezaměstnanosti se zvýšila až o rok později. V roce 2005 vzrostla na hodnotu 5,2 %, což je nejvyšší hodnota tohoto ukazatele v námi sledovaném období.

Krise zasáhla i tento stát, když zaznamenáváme prudký pokles v růstu HDP po roce 2008, kdy je meziroční pokles míry růstu HDP 5,2 % a míra nezaměstnanosti se zvýšila o 1 %. Ekonomika ale rychle reagovala na tuto situaci a v roce 2010 se míra růstu HDP vrátila až na hodnotu 2,1 % a dále rostla při mírném poklesu nezaměstnanosti.



Graf č. 4.12 Porovnání růstu HDP a míry nezaměstnanosti v období 1998 – 2011 na Slovensku (zdroj EUROSTAT)

Na Slovensku došlo po roce 1998 ke značnému nárůstu počtu nezaměstnaných vzhledem ke změně politické situace ve státě a s tím související uplatňované politice zaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti eskalovala v roce 2001 hodnotou 19,5 %, ale HDP bylo od roku 1999 v růstové fázi. Z toho usuzujeme, že nárůst počtu nezaměstnaných nebyl způsobený cyklickou složkou, ale pouze ostatními typy nezaměstnanosti. Od roku 2004 dochází k poklesu míry nezaměstnanosti a zároveň k růstu HDP. Od roku 2007 je patrný nástup recese, míra růstu HDP vykazuje meziroční pokles v letech 2008-2009 o 10,7 % při nárůstu míry nezaměstnanosti o 2,5 %.

Slovensko, stejně jako Česká republika, se postupně snaží o ozdravení ekonomiky a její přiblížení ekonomicky vyspělým evropským státům.

Ve všech čtyřech komparovaných státech došlo v období 2008-2009 k nárůstu počtu nezaměstnaných. Tento jev je opět jedním z doprovodných znaků hospodářské krize. Díky opatřením přijatým v jednotlivých státech nedošlo k výraznějším výkyvům v míře nezaměstnanosti.

4.4 Vývoj inflace

Poslední z námi posuzovaných makroekonomických veličin je inflace. K inflaci dochází, roste-li celková cenová hladina. Míra inflace je definována jako míra změny cenové hladiny (měřené např. indexem spotřebitelských cen, CPI).

Opakem inflace je deflace, při které dochází k poklesu celkové hladiny cen.

Nejpoužívanější mírou inflace je index spotřebitelských cen (CPI), který měří náklady tržního koše spotřebitelských statků a služeb. Je založen na cenách potravin, oděvů, obydlí, paliv, dopravy, lékařské péče, školního vzdělání a ostatních komodit potřebných pro každodenní život.⁵³

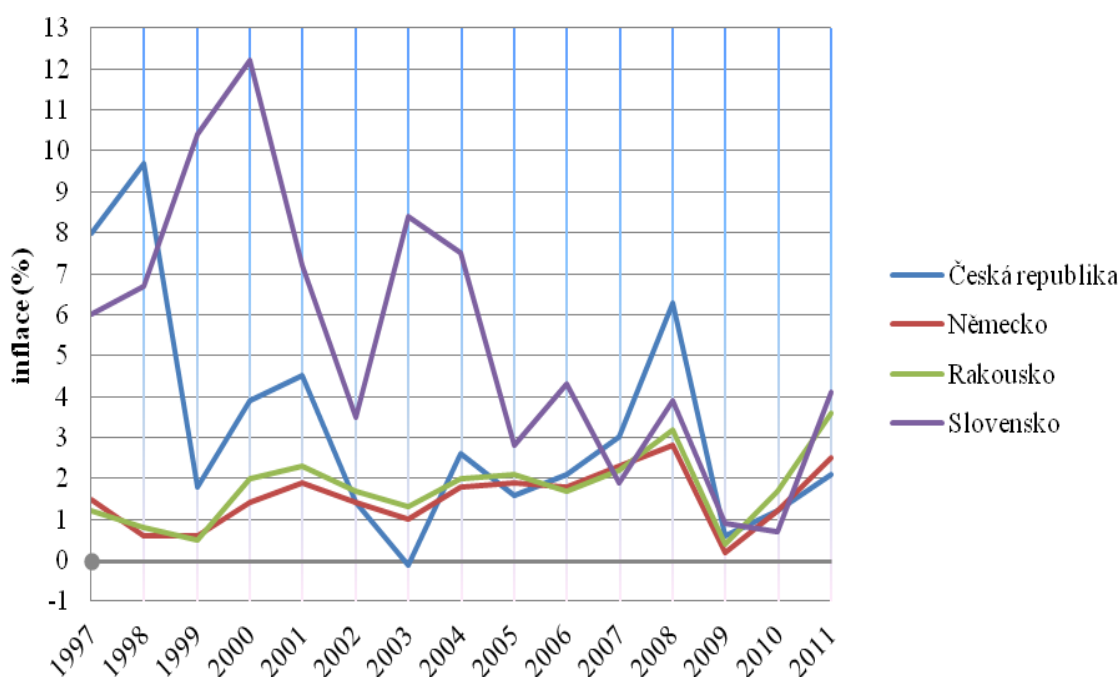
Pro mezinárodní srovnání inflace spotřebitelských cen jsou určeny harmonizované indexy spotřebitelských cen (HICP). HICP se používá například Evropskou centrální bankou pro sledování inflace v Hospodářské a měnové unie a pro posouzení inflační konvergence podle požadavků podle článku 121 Amsterodamské smlouvy.⁵⁴

⁵³ SAMUELSON P. A., NORDHAUS W. D. *Ekonomie*, s. 306

⁵⁴ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

<i>rok/země</i>	<i>Česká republika</i>	<i>Německo</i>	<i>Rakousko</i>	<i>Slovensko</i>
<i>1997</i>	8	1,5	1,2	6
<i>1998</i>	9,7	0,6	0,8	6,7
<i>1999</i>	1,8	0,6	0,5	10,4
<i>2000</i>	3,9	1,4	2	12,2
<i>2001</i>	4,5	1,9	2,3	7,2
<i>2002</i>	1,4	1,4	1,7	3,5
<i>2003</i>	-0,1	1	1,3	8,4
<i>2004</i>	2,6	1,8	2	7,5
<i>2005</i>	1,6	1,9	2,1	2,8
<i>2006</i>	2,1	1,8	1,7	4,3
<i>2007</i>	3	2,3	2,2	1,9
<i>2008</i>	6,3	2,8	3,2	3,9
<i>2009</i>	0,6	0,2	0,4	0,9
<i>2010</i>	1,2	1,2	1,7	0,7
<i>2011</i>	2,1	2,5	3,6	4,1

Tabulka č. 4.5 Míra inflace (% , zdroj EUROSTAT)



Graf č. 4.13 Míra inflace – vybrané země (%), zdroj Eurostat)

V grafu č. 4.13 můžeme pozorovat celkem srovnatelný průběh inflace v Rakousku a Německu. V České republice má inflace skokový průběh s velkým výkyvem v roce 1998 a 2008. Slovensko má do roku 2000 stoupající trend inflace až na hodnotu 12,2 %, následně dochází k poklesu, v roce 2003 opět ke značnému zvýšení.

V letech 2007-2008 nastává růst míry inflace ve všech námi sledovaných zemích. Po zásahu státu, který se snaží udržet inflaci na nízké stabilní úrovni, aby snížil dopady probíhající krize, a vlivem počátku recese se trend obrací a inflace klesá.

Podobný průběh byl zaznamenán i v prvním roce Velké hospodářské krize (1930), kdy došlo v USA k poklesu inflace o 11 %, až na hodnotu -10 %, tzn., že v tomto případě se jedná o deflaci. Již od následujícího roku opět stoupá v důsledku stále probíhající hospodářské krize (viz obr. č. 4.2).



Obr. č. 4.2 Vývoj inflace v USA⁵⁵

Od roku 1998 používá Česká národní banka jako svůj měnověpolitický režim cílování inflace. Jedná se o způsob řízení měnové politiky, který se na rozdíl od ostatních režimů zaměřuje přímo na plnění hlavního cíle cenové stability bez pomoci zprostředkujících cílů v podobě jiných ekonomických veličin. Inflační cíl je obvykle stanoven formou jasně vyhlášené bodové hodnoty či pásma pro inflaci spotřebitelských cen. Snahou centrální banky je dosáhnout inflace v blízkosti tohoto cíle. Mohou však nastat situace, kdy by striktní lpění na plnění inflačního cíle vedlo k nežádoucímu rozkolísání produkce, zaměstnanosti či úrokových sazeb. V těchto situacích se většina centrálních bank včetně České národní banky nesnaží o naplnění cíle za každou cenu a toleruje dočasné neplnění inflačního cíle.⁵⁶

Česká národní banka k tomuto režimu přikročila po opuštění politiky pevného kurzu a cílování peněžní zásoby. Při rozhodování o opatřeních vychází ze široké škály ukazatelů

⁵⁵ <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2134868/zlaty-standard--bic-na-penize-tisknouci-centralni-banky-ale-i-konec-ochrany-site-pro-akcie-video.html>

⁵⁶ www.cnb.cz – 10 let cílování inflace 1998 - 2007

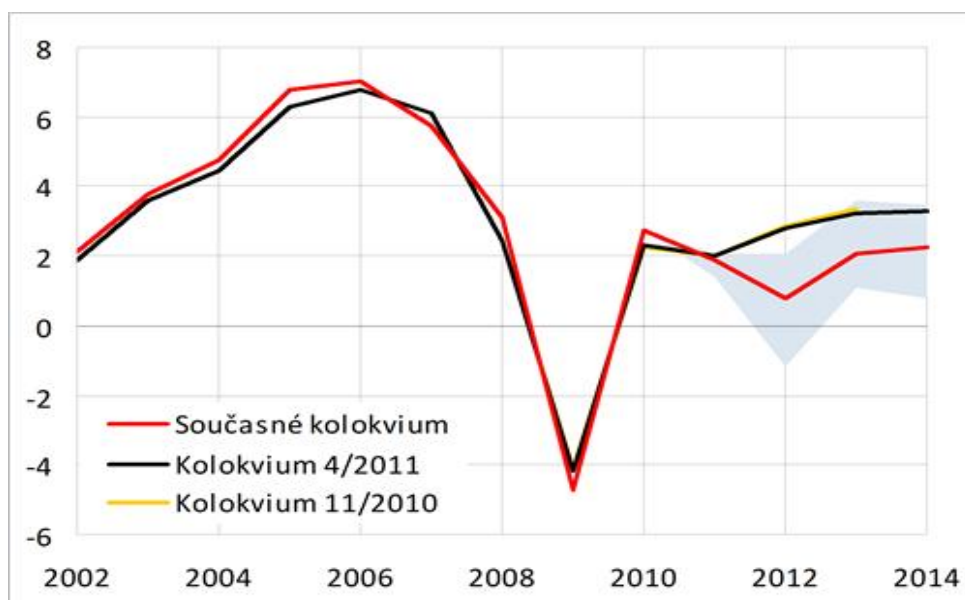
domácího i zahraničního vývoje (inflace, produkce, nezaměstnanost, úrokových sazeb atd.).

Ve sledovaném období u vybraných zemí zjišťujeme, že hodnota inflace překročila cifru 10 % pouze u Slovenska, a to jen mírně (max 12,2 %), u ostatních států se nedostala přes tuto hranici. Proto u všech států mluvíme o mírné inflaci, jejíž výši korigují svými zásahy centrální banky.

Počátek fáze hospodářského cyklu - recese je patrný v roce 2008-2009, kdy dochází k poklesu inflace u všech sledovaných zemí.

4.5 Predikce

Dvakrát ročně provádí Ministerstvo financí České republiky průzkum prognóz makroekonomického vývoje České republiky, tzv. kolokvium, ve kterém vychází z predikce řady renomovaných institucí (např. Institut ekonomických studií FSV UK, MMF, OECD). My se zaměříme na námi zkoumané makroekonomické ukazatele, a to vývoj tempa růstu HDP, míry inflace a míry nezaměstnanosti.

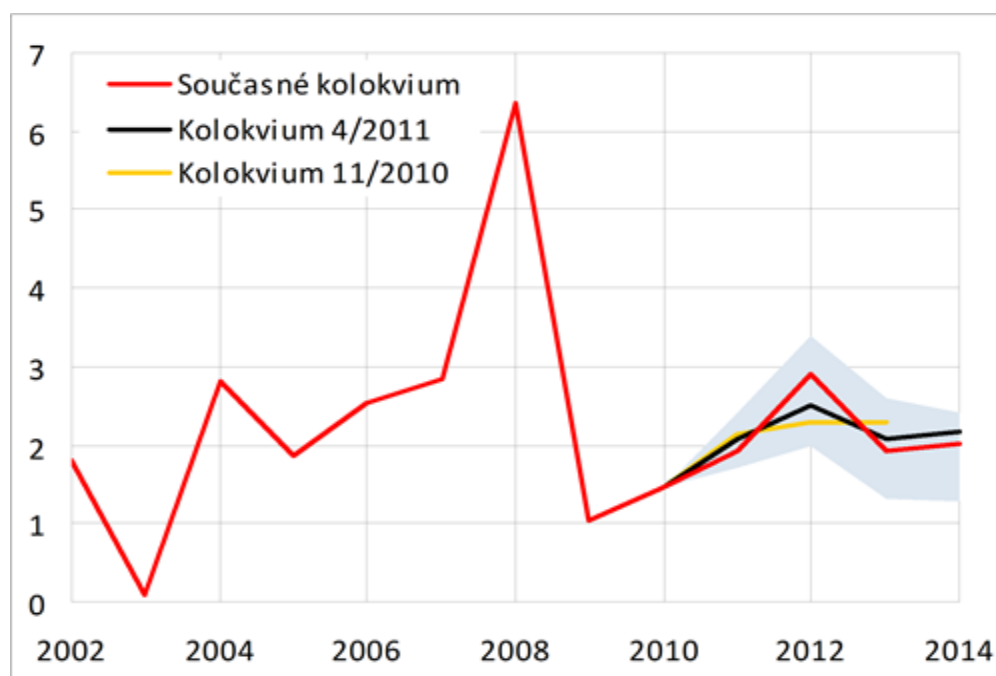


Graf č. 4.14 Tempo růstu HDP (%), zdroj Ministerstvo financí ČR)

V listopadu 2011 bylo v kolokviu predikováno pro rok 2012 tempo růstu HDP v rozmezí od -1,2 až do 2,1 %, Ministerstvo financí ČR predikovalo růst ve výši 1,0 %. Hodnota tempa růstu HDP za rok 2012 zveřejněná Českou národní bankou⁵⁷ statistickým úřadem je -1,3 %. Tzn., že ekonomika se znovu dostává do recese a skutečné tempo růstu HDP je ještě nižší než zúčastněné instituce předpokládaly.

Pro další roky např. Česká národní banka očekává oživení ekonomiky a růst ve výši 0,2 % pro rok 2013 a 1,9 % pro rok 2014, Ministerstvo financí ČR je optimističtější, pro rok 2013 predikuje růst ve výši 0,7 % a pro rok 2014 stejně jako ČNB 1,9 % (údaje z listopadu 2012).

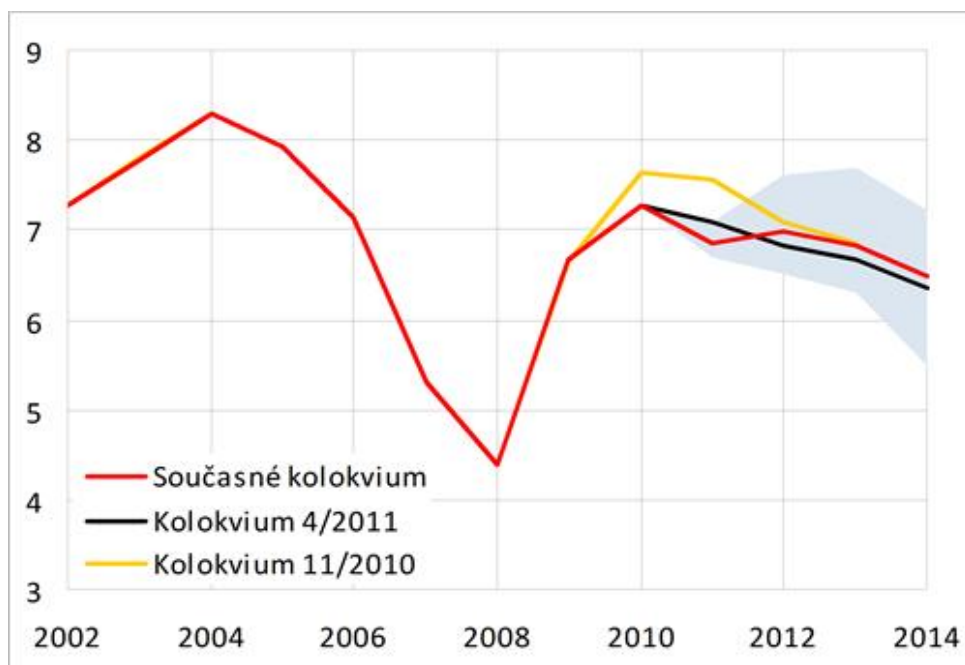
Vzhledem k růstu schodku státního rozpočtu České republiky, který by mohl mít negativní vliv na ekonomickou situaci státu, přistoupila vláda na konci roku 2012 k fiskálnímu zásahu v podobě „protischodkového balíčku“, který zahrnuje změny v zákoně o daních z příjmů (např. solidární zvýšení daně z příjmů fyzických osob, zrušení slevy na poplatníka pro důchodce), v zákoně o dani z přidané hodnoty (např. zvýšení sazeb daně) a změny dalších zákonů. Česká národní banka využila v roce 2012 nástroj měnové politiky a snížila úrokové sazby.



Graf č. 4.15 Průměrná míra inflace (% , zdroj Ministerstvo financí ČR)

⁵⁷ Ministerstvo financí: Makroekonomická predikce
http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/makro_pre.html?year=PRESENT

V grafu č. 4.15 jsou uvedeny hodnoty průměrné míry inflace, které byly predikovány v kolokviích v listopadu roku 2010 a v dubnu a listopadu 2011. Český statistický úřad zveřejnil v lednu 2013 hodnotu průměrné míry inflace ve výši 3,3 %. Ministerstvo financí v listopadu 2011 předpokládalo, že míra inflace se bude v roce 2012 pohybovat okolo hodnoty 3,2 %, ostatní instituce podílející se na kolokviu pak hodnoty od 2,0 do 3,4 %. Průměrná míry inflace byla tedy při horní hranici odhadu, přičemž cílem České národní banky je inflace okolo 2 %. Předpokládáme, že v roce 2013 dojde ke zvýšení průměrné míry inflace zvýšením sazeb daně z přidané hodnoty, ke kterému došlo k 1. lednu 2013.



Graf č. 4.16 Míra nezaměstnanosti (% , zdroj Ministerstvo financí ČR)

32. kolokvium konané v listopadu 2011 predikovalo hodnoty míry nezaměstnanosti od minima ve výši 6,5 % do maxima 7,6 %. Ministerstvo financí ČR stanovilo odhad na 7,6 %. Na konci roku 2012 byla hodnota míry nezaměstnanosti 9,4 %. Byla tedy výrazně vyšší než očekávané hodnoty z listopadového kolokvia roku 2011.

Mezinárodní měnový fond i další instituce zabývající se predikcí ekonomických ukazatelů své odhady upravují v čase, podle vývoje ekonomiky a její reakce na fiskální či monetární zásahy. Pro rok 2013 je Českou národní bankou předpokládán růst HDP v eurozóně záporný, s postupným obnovením ekonomické aktivity od druhé poloviny roku 2013. Pro Českou republiku Ministerstvo financí pak predikuje stagnaci ekonomiky a následný růst v roce 2014.

5. Závěr

Hospodářské cykly se začaly projevovat od počátku 19. století. Lze je zkoumat prostřednictvím ukazatelů ovlivňujících ekonomiku. Mezi nejdůležitější makroekonomické veličiny, pomocí kterých lze popsat vývoj ekonomiky, se řadí míra inflace, tempo růstu HDP a míra nezaměstnanosti.

Ekonomika se vyvíjí v cyklech skládajících se z jednotlivých fází. K růstu dochází ve fázi expanze a k poklesu ve fázi kontrakce. Pokud je pokles delší než čtyři čtvrtletí, jedná se již o hospodářskou krizi. Na to, co vyvolává hospodářskou krizi, existuje více teorií. Ekonomové si vysvětlují její vznik různými příčinami, mezi které se řadí např. změny množství peněz v ekonomice vlivem expanze komerčních bank, inovace, vliv reálných šoků (vynálezy, války, přírodní katastrofy atd.), nestabilita v soukromých investicích nebo vliv politiky. Podle doby trvání jedné vlny hospodářského cyklu lze rozlišit tři typy, a to Kondratěvovy (45-60 let), Juglarovy (10-11 let) a Kitchinovy cykly (36-40 měsíců).

Jedna z velkých světových krizí byla krize nazývaná ekonomy „Velká deprese“ s počátkem v roce 1929 v USA. Po ní následovalo několik dalších recesí. Konec celosvětové krize je spojován s počátkem 2. světové války. V současné době probíhá krize, která byla započata opět v USA v roce 2007 a byla označena jako „Americká hypoteční krize“.

Průběh hospodářské krize lze ovlivnit prostřednictvím stabilizační a prorůstové hospodářské politiky pomocí monetárních a fiskálních nástrojů. Monetární politika je prováděna centrálními bankami prostřednictvím např. regulování množství peněz v oběhu, výše úrokových sazeb atd. Fiskální politika je prováděna státem a to prostřednictvím rozpočtu (ovlivňování výše příjmů a výdajů státního rozpočtu).

Průběh hospodářského cyklu a fázi, ve které se hospodářský cyklus právě nachází, lze zjistit z analýzy dat vybraných makroekonomických údajů. První z hodnocených veličin byl hrubý domácí produkt, který zobrazuje celkový objem produkce vyrobené zpravidla za jeden kalendářní rok výrobními faktory působícími v tomto období na území daného státu bez ohledu na jejich vlastníka.

Po provedené komparaci dat a analýze událostí, které mohly mít vliv na výkyvy těchto ukazatelů, bylo zjištěno, že do roku 2007 byl vývoj tempa růstu HDP ve vybraných zemích rozdílný. Docházelo k mírným výkyvům, které byly ovlivňovány vnitřními událostmi probíhajícími v jednotlivých státech. V roce 2007 se ekonomika dostala do vrcholového bodu hospodářského cyklu a následovala prudká kontrakce.

Stejně závěry byly zjištěny také u hrubého domácího produktu na obyvatele v PPS. Také u něj je z grafu patrné, že v období 2008-2009 nastal oproti předcházejícímu období pokles. Křivky jednotlivých států v letech 1995-2007 nevykazují znatelné výkyvy a mají rostoucí charakter, tzn. i tento ukazatel zaznamenal v roce 2008 nástup recese.

U nezaměstnanosti došlo v roce 2008 ke snížení počtu nezaměstnaných, a to ve všech posuzovaných státech. Při srovnání tohoto ukazatele s vývojem tempa růstu HDP byl vyvozen závěr, že jestliže v roce 2008 již docházelo v ekonomice k recesi, zaměstnavatelé nastupující krizi zatím neřešili propouštěním, ale jinými způsoby. K tomu ale došlo již v roce 2009, kdy míra nezaměstnanosti narůstá, tzn., že tento ukazatel vykazuje určité zpoždění krizového vývoje a je tedy závislý na jiném ukazateli – na tempu růstu HDP, což potvrzuje platnost Okunova zákona.

Projev hospodářského cyklu byl pozorován také u dalšího ekonomického ukazatele, u inflace. Do počátku roku 2008 byla zjištěna v ekonomicky stabilních zemích (Rakousko, Německo) inflace s mírně rostoucím trendem s výkyvy $\pm 1\%$, na rozdíl od ekonomik České republiky a Slovenska, které měly v tomto období výrazně rozkolísané křivky. U všech sledovaných států ale docházelo v letech 2008-2009 k poklesu inflace pod hodnotu 1% . Stejný průběh inflace byl zaznamenán i u Velké hospodářské krize.

U všech sledovaných ekonomických ukazatelů komparovaných států je od roku 2008 zaznamenán v grafech citelný výkyv. Z tohoto jevu je zřejmé, že hospodářské cykly probíhají na globální úrovni, kdy jsou ekonomiky jednotlivých států propojeny a vzájemně se ovlivňují. Mohou se ale také chovat jako uzavřené ekonomiky, ve kterých probíhají hospodářské cykly nezávisle na ostatních ekonomikách, ale jsou ovlivněny událostmi uvnitř státu.

Podle průběhu křivky tempa růstu HDP je ve vývoji ekonomiky České republiky ve sledovaném období zřetelný Juglarův střednědobý hospodářský cyklus (9-11 let). Vývoj ekonomiky v České republice od roku 2009 má tvar W, tzn., že po prudkém propadu v roce 2008 byl patrný růst, ale jen v roce 2010. Pro rok 2011 již byl znovu zaznamenán pokles, který pokračoval i v roce 2012. Mírný vzestup je predikován až pro rok 2013. Pro Českou republiku je typická silná závislost na německé ekonomice, proto vývoj tempa růstu HDP v obou zemích je obdobný. V řadě ostatních okolních zemí nebyl zaznamenán tento vývoj v roce 2011, ale až v roce 2012 (např. Polsko, Rakousko).

Všechny státy se snaží předejít výrazným ekonomickým výkyvům využitím různých nástrojů fiskální politiky. V Německu došlo v roce 2011 např. ke zvýšení určitých daní, zrušení dotací na topení, zrušení dodatečných podpor pro nezaměstnané a důchodce, snížení mateřských dávek. V České republice je v současné době uplatňována politika zaměřená na zvýšení příjmů státního rozpočtu a zefektivnění výdajů veřejných rozpočtů, do které je zahrnuto zvýšení daní, snižování veřejných výdajů. Tím ale nedochází k podpoře růstu ekonomiky, naopak domácnosti i podniky jsou nuceny šetřit, snižuje se spotřeba a krizová spirála se dále roztáčí. Česká národní banka v listopadu 2012 přistoupila ke snížení úrokových sazeb na rekordní minimum. Do jaké míry bude úspěšná tato cesta, se projeví až po určité době. Teprve potom bude zřejmé, zda zvolená cesta byla správná a došlo k ozdravení ekonomiky.

6. Seznam použitých zdrojů

tištěné zdroje:

BERAN, T. ... et al.: *Úloha inovací v hospodářském cyklu: sborník z mezinárodní konference 2010*, Praha: Vysoká škola manažerské informatiky a ekonomiky, 2010. 296 s. ISBN 978-80-86847-48-1

BRČÁK, J., SEKERKA, B.: *Makroekonomie*, 1. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 292 s. ISBN 978-80-7380-245-5

BRČÁK J., SEKERKA B., STARÁ D., SVOBODA R. *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. 1. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 206 s. ISBN 978-80-7380-369-8

CZESANÝ, S.: *Hospodářský cyklus: teorie, monitorování, analýza, prognóza*, 1. vyd., Praha: LINDE, 2006. 199 s. ISBN 80-7201-576-1

FOSTER, J. B., MAGDOFF, F. *Velká finanční krize: příčiny a následky*, 1. vyd., Všeň: Grimmus, 2009. 156 s. ISBN 978-80-902831-1-4

HELÍSEK, M.: *Makroekonomie: Základní kurs*, 1. vyd., Slaný: MELANDRIUM, 2002. 320 s. ISBN 80-86175-10-3

HOLMAN, R. a kol.: *Dějiny ekonomického myšlení*, 3. vyd., Praha: C. H. Beck, 2005. 539 s. ISBN 80-7179-380-9

KADERÁBKOVÁ, A., ŽDÁREK, V.: *Makroekonomická analýza*, 1. vyd., Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006, 293 s. Edice učebních textů. Ekonomie. ISBN 80-867-3005-0.

KRAUS J. a kolektiv *Nový akademický slovník cizích slov*, 1. vyd., Praha: Nakladatelství Academia, 2005. 879 s. ISBN 978-80-200-1351-4

PAVELKA, T. *Makroekonomie*, 3. vyd., Slaný: Melandrium, 2007. 278 s. ISBN 80-86175-58-4

PERNICA, M., ŠEFČÍK, V.: *Makroekonomická gramotnost*, 1. vyd., Praha: Ekopress, 2012. 166 s. ISBN 978-80-86929-82-8

SAMUELSON, P. A.: *Ekonomie*, 1. vyd., Praha: NS Svoboda, 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3

SIRŮČEK, P.: *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie*, 1. vyd., Slaný: MELANDRIUM, 2007. 511 s. ISBN 978-80-86175-53-9

ŠRÉDL, K. *Mezinárodní ekonomie: (vybrané texty a příklady)*, 1. vyd., Praha: Alfa Nakladatelství, 2009. 150 s. ISBN 978-80-87197-18-9

internetové zdroje:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Hrubý domácí produkt (HDP) – Metodika* [on line]. Aktualizováno dne: 8.2.2012. [cit. 26.3.2012]. Dostupný z WWW:
[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_\(hdp\)](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_(hdp))

Epp.eurostat.ec.europa.eu. <Http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [online]. [cit. 2013-01-10]. Dostupné z:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TEC00118

Www.akcie.cz. <Www.akcie.cz> [online]. [cit. 2012-08-24]. Dostupné z:
www.akcie.cz/kurzy-svet/indexy-svet/dow-jones

Www.cnb.cz: 10 let cílování inflace 1998–2007. <Www.mfcr.cz>: 10 let cílování inflace 1998–2007 [online]. [cit. 2013-01-07]. Dostupné z:
http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/publikace/download/10_let_inflacni_cileni_cz.pdf

Www.fidea.cz. *Www.fidea.cz* [online]. [cit. 2012-08-24]. Dostupné z:
www.fidea.cz/vyvoj_ceny_zlata.html

Www.liberatedstocktrader.com. *Www.liberatedstocktrader.com* [online]. [cit. 2012-08-16].
Dostupné z: www.liberatedstocktrader.com/stock-market-cycles-business-economic/

Www.longwavegroup.com. *Www.longwavegroup.com* [online]. [cit. 2012-08-16].

Www.mfcr.cz: Makroekonomická predikce České republiky říjen 2012. *Www.mfcr.cz: Makroekonomická predikce České republiky říjen 2012* [online]. [cit. 2013-01-07].
Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/makro_pre.html?year=2012

Www.cnb.cz: Makroekonomická predikce České republiky. *Www.mfcr.cz: Makroekonomická predikce České republiky leden 2013* [online]. [cit. 2013-02-14].
Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/makro_pre.html?year=PRESENT

Www.penize.cz. *Www.penize.cz* [online]. [cit. 2012-08-24]. Dostupné z:
www.penize.cz/investice/18748-nejvetsi-burzovni-krachy-v-novodobe-historii

Patria [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: www.patria.cz/

ostatní zdroje:

Oživlá varování. *Ekonom: Týdeník Hospodářských novin*. Praha: Economia, a.s, 1998, roč. 1998, 1998-10-15. ISSN 1210-0714.

ZÁMEČNÍK, Miroslav. Reálné ceny jsou pořád vysoko. *EURO*. 2012, roč. 2012, č. 12, s. 28. Dostupné z: <http://euro.e15.cz/realne-ceny-jsou-porad-vysoko-778664>

SOCHOR, Jan. *Hospodářské noviny: Západní vlády zaplatí za krizi 1,3 bilionu dolarů*. Praha: Economia, 2008, roč. 2008, 6.10.2008.

7. Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obr. č. 3.1 Nabídkové šoky	18
Obr. č. 3.2 Poptávkové šoky	19
Obr. č. 3.3 Kondratěvovy vlny.....	25
Obr. č. 3.4 Typy hospodářských cyklů	26
Obr. č. 3.5 Fáze hospodářských cyklů	26
Obr. č. 3.6 Vývoj indexu Dow Jones Industrial Average v letech 1928-1932 v bodech.....	30
Obr. č. 3.7 Vývoj indexu Dow Jones v období 31.05.2007 - 31.05.2012.....	34
Obr. č. 3.8 Vývoj ceny zlata 1992-2012	35
Obr. č. 4.1 Kaldorův magický čtyřúhelník.....	42
Obr. č. 4.2 Vývoj inflace v USA.....	68
Tabulka č. 4.1 Ukazatele reálné ekonomiky ČR.....	44
Tabulka č. 4.2 Tempo růstu HDP – vybrané země	47
Tabulka č. 4.3 HDP na obyvatele v PPS.....	53
Tabulka č. 4.4 Míra nezaměstnanosti.....	59
Tabulka č. 4.5 Míra inflace	66
Graf č. 4.1 Míra růstu HDP Česká republika.....	45
Graf č. 4.2 Míra růstu HDP – vybrané země	48
Graf č. 4.3 Vývoj HDP na obyvatele v PPS – Česká republika.....	52
Graf č. 4.4 HDP na obyvatele v PPS - vybrané země.....	54
Graf č. 4.5 Meziroční pokles HDP na obyvatele v PPS v letech 2008-2009.....	55
Graf č. 4.6 Vývoj nezaměstnanosti – Česká republika	57
Graf č. 4.7 Porovnání růstu HDP a míry nezaměstnanosti v období 1998 – 2011 – Česká republika	58
Graf č. 4.8 Porovnání míry nezaměstnanosti v období 1998 – 2011 - vybrané země	60
Graf č. 4.9 Meziroční nárůst míry nezaměstnanosti (%) v letech 2008-2009.....	61

Graf č. 4.10 Porovnání růstu HDP a míry nezaměstnanosti v období 1998 – 2011 v Německu	62
Graf č. 4.11 Porovnání růstu HDP a míry nezaměstnanosti v období 1998 – 2011 v Rakousku.....	63
Graf č. 4.12 Porovnání růstu HDP a míry nezaměstnanosti v období 1998 – 2011 na Slovensku	64
Graf č. 4.13 Míra inflace – vybrané země.....	67
Graf č. 4.14 Tempo růstu HDP	69
Graf č. 4.15 Průměrná míra inflace.....	70
Graf č. 4.16 Míra nezaměstnanosti	71